

שאלות לתרגול באזרחות

הכרזת העצמאות

1. לבג"ץ הוגשה עתירה בדרישה למנות אזרח ערבי למועצת המנהלים של מוסד ממשלתי. העותרים טענו שמועצת המנהלים של מוסד זה כוללת כיום אזרחים יהודים. בג"ץ קיבל את העתירה ופסק שצריך לכלול גם אזרח ערבי במועצת המנהלים. בג"ץ התבסס בפסיקתו על התחייבות מהכרזת העצמאות. מהי התחייבות זו?
2. חבר כנסת הגיש הצעת חוק לפיה יש לבטל את החוק האוסר על מכירת אדמות מדינה לאזרחים ערבים בטענה שהדבר עומד בניגוד להכרזת העצמאות.
- על איזה חלק ממגילת העצמאות מתבסס חבר הכנסת? הסבר ונמק.
האם ניתן להתנגד להצעתו, על בסיס סעיפים אחרים המופיעים במגילת העצמאות, נמק.
3. הצג נקודת דמיון אחת ונקודת שוני אחת בין התוכן של הכרזת העצמאות לבין התוכן של תוכנית החלוקה (החלטה 181 של האו"ם מכ"ט בנובמבר 1947).
4. הסבר כיצד המחויבות של מדינת ישראל למימוש זכויות אדם באה לידי ביטוי בתוכן של הכרזת העצמאות.
5. הצג שתי דוגמאות מהכרזת העצמאות המבטאות מחויבות לאופי הדמוקרטי של מדינת ישראל.
6. הצג שתי דוגמאות מהכרזת העצמאות המבטאות מחויבות לאופי היהודי של מדינת ישראל.
7. הצג שלושה צידוקים להקמת מדינת ישראל על פי מגילת העצמאות.
8. הצג את שני היסודות שהניחה הכרזת העצמאות למשטר במדינת ישראל, והצג שני ביטויים לכל יסוד ע"פ מגילת העצמאות.
9. הסבר מהי לגיטימציה.
- הצג שני ביטויים המופיעים במגילה ומבססים את הלגיטימציה לקיומה של מדינת ישראל.
10. הצג את עמדתם של מייסדי המדינה כלפי בני המיעוט הערבי בישראל כפי שהיא באה לידי ביטוי במגילת העצמאות.

מדינת ישראל כמדינה יהודית

מאפייני זהות

1. מהי זהות ומה הם מרכיביה?
2. חלק מערביי ישראל עולים מדי שנה למכה בסיום חג הרמדאן.
- ציין והצג את מרכיב הזהות של ערביי ישראל שבא לידי ביטוי בעלייה למכה..
הסבר כיצד מרכיב זה בא לידי ביטוי בקטע.
3. "אני דרוזי ישראלי. לדרוזים אין שאיפות להגדרה עצמית ולמדינה משלהם. יש לנו דת ייחודית משלנו".
- ציין והצג את מרכיב הזהות הבא לידי ביטוי בקביעה זו.
הסבר כיצד מרכיב זה בא לידי ביטוי בקטע.

4. "אני גם יהודי וגם בריטי, ולדעתי אין בכך סתירה!" כך הכריז אחד ממנהיגי יהדות בריטניה. כאשר נשאל כיצד תתכן הגדרה כזו, ענה שהוא מאמין בכל עקרונות היהדות ושומר את מצוותיה, אך הוא מזדהה עם בריטניה כמדינה המושתתת על ערכי הדמוקרטיה ועל פעילות פרלמנטרים רבת שנים, ומחשיב עצמו אזרח בריטי נאמן.
- ציין והצג את מרכיב הזהות שבא לידי ביטוי בהגדרה העצמית של המנהיג כיהודי. הסבר כיצד מרכיב זה בא לידי ביטוי בקטע.
 - ציין והצג את סוג הלאומיות בבריטניה, כפי שהוא בא לידי ביטוי בדברי המנהיג. הסבר כיצד סוג לאומיות זה בא לידי ביטוי בקטע.
5. בנם של עובדים זרים פנה ללשכת הגיוס ובקש להתגייס לצה"ל אף על פי שאינו חייב בשירות צבאי. לדבריו הוא התחנך במערכת החינוך הישראלית וחש הזדהות עם המדינה ולכן הוא מבקש להתגייס לצבא על מנת לתרום את חלקו להגנה על המדינה.
- ציין והצג את מרכיב הזהות שבא לידי ביטוי בדבריו של הפונה. הסבר כיצד מרכיב זה בא לידי ביטוי בקטע.
6. אנגלית היא השפה הנפוצה באירלנד. עם זאת, יש אירים המבקשים להחיות את השפה הקלטית, שהיא השפה העתיקה של אבותיהם. לשם כך הם מפעילים אמצעי תקשורת הפועלים בקלטית, ומקיימים פעולות תרבות שונות בשפה זו.
- ציין והצג את מרכיב הזהות שהתומכים בהחייאת הקלטית רוצים להדגיש. הסבר כיצד מרכיב זה בא לידי ביטוי בקטע.
7. בחוק האזרחות של מדינה מסוימת נקבע שהאזרחות תישלל מאזרח שעזב את המדינה לתקופה מסוימת, אך הוא יוכל לקבל אותה בחזרה בתנאי שיעבור בהצלחה מבחן בשפת המדינה, בהיסטוריה שלה ובתרבותה.
- אדם שעזב את המדינה כאשר היה תינוק, פנה לבית המשפט בטענה שתנאי זה מקפח אותו. לדבריו, הקיפוח נגרם לו מפני שהוא לא למד כראוי את שפת המדינה ואת תרבותה, לעומת מי שעזב בגיל מאוחר יותר ולמד נושאים אלו בביה"ס – לכן יש לבטל תנאי זה.
- בית המשפט פסק שמותר למדינה לקבוע תנאי זה, מכיוון שאדם שיודע את שפת המדינה ובקיא בתרבותה, יוכל להשתלב בחברה בקלות רבה יותר.
- ציין והצג את סוג הלאומיות שבא לידי ביטוי בחוק האזרחות של המדינה. הסבר כיצד סוג זה של לאומיות הא לידי ביטוי בקטע.
8. לפניך שתי הצעות שהוגשו לכנסת: בהצעה הראשונה בקשו להחליף בהמנון המדינה את הביטוי "נפש יהודי הומייה" בביטוי "נפש ישראלי הומייה".
- בהצעה השנייה בקשו שהמדינה תקציב במשך חמש שנים יותר שעות להוראה בבתי ספר ערביים, בהשוואה לשאר בתי הספר, זאת בטענה שהמדינה לא הקצתה לבתי הספר הערביים משאבים בהתאם לצרכיהם, ועל כן יש לצמצם את הפער בינם לשאר בתי הספר.
- ציין והצג את מרכיב הזהות שעליו מתבססת ההצעה הראשונה. הסבר כיצד מרכיב זה בא לידי ביטוי בקטע.
 - ציין והצג את המדיניות שבאה לידי ביטוי בהצעה השנייה. הסבר כיצד מדיניות זו באה לידי ביטוי בקטע.

1. הצג את שני סוגי הלאומיות.
2. הצג שני תנאים הכרחיים לקיומה של מדינה ריבונית.
3. מהי קבוצה אתנית? הסבר שני הבדלים בין קבוצה אתנית ובין לאום.
4. הסבר מהי מדינת לאום, והצג הבדל אחד בין מדינת לאום ובין מדינת כלל אזרחיה.
5. טריטוריה היא תנאי הכרחי למדינה ריבונית, אך אין בתנאי זה לקיומה של מדינה ריבונית. הסבר היגד זה על שני חלקיו.
6. "לאום אינו מורכב בהכרח מקבוצה אתנית" – הסבר קביעה זו.
7. הסבר את ההבדל בין לאומיות אתנית לבין לאומיות פוליטית, וציין חוק אחד בישראל המבטא לאומיות אתית.
8. הצג את סוג הלאומיות שחוק השבות נועד לממש, והסבר כיצד הוא ממש סוג זה של לאומיות.
9. ציין והסבר מהי "לאומיות אתנית", הדגם שתי מדינות שהתגבשו על בסיס "לאומיות אתנית".
10. ציין והסבר מהי "לאומיות פוליטית", הדגם שתי מדינות שהתגבשו על בסיסה.
11. הצג את המושג "מדינת לאום".
- הסבר כיצד התוכן של המנון מדינת ישראל משקף את היותה מדינת לאום.
11. הכרזת העצמאות, כסמל ריבונות, מבטאת את היותה של מדינת ישראל מדינה ריבונית. הצג שלושה מאפיינים נוספים ההכרחיים לקיומה של מדינה ריבונית.
12. בקנדה הוחלט להחליף את דגל המדינה לדגל שיבטא את הריבונות של המדינה ואת האופי המיוחד שלה. בטקס שהונף בו הדגל החדש לראשונה בבית המחוקקים הקנדי, דיבר יושב ראש בית הנבחרים על המשמעות הסמלית של הדגל. לגביו, הדגל החדש מסמל את הזהות המשותפת של כל אזרחי קנדה, משום שהוא מייצג את כל אזרחי המדינה, ללא הבדל מוצא, שפה או אמונה.
- ציין והצג את סוג הלאומיות שבא לידי ביטוי בדבריו של יושב הראש. הסבר כיצד סוג זה של לאומיות בא לידי ביטוי בקטע.
13. כל אדם המבקש להפוך לאזרח במדינה מסוימת נדרש לעמוד בכמה תנאים: עליו לשלוט בשפה הרשמית המשותפת לכל הקבוצות במדינה, וכן לקבל על עצמו מחויבות לערכים הדמוקרטיים, המקובלים במדינה.
- ציין והסבר את סוג הלאומיות שעליה מבוססת האזרחות במדינה זו. נמק את תשובתך על פי הקטע.
14. בסקוטלנד האוכלוסייה הסקוטית רשאית לנהל את חייה בלי התערבות מצד השלטונות הבריטים. יש בה בית נבחרים נפרד ומערכות חוק, משפט וחינוך מיוחדות. ממשלת סקוטלנד מוסמכת להכריע בכל ענייני האזור, פרט לענייני חוץ ובטחון, שבהם היא כפופה לממשלת בריטניה.
- ציין והצג את התנאי לקיום מדינה שאינו מתקיים במלואו בסקוטלנד. הסבר כיצד תנאי זה בא לידי ביטוי בקטע.

15. בחוק האזרחות של מדינה מסוימת נקבע שהאזרחות תישלל מאזרח שעזב את המדינה לתקופה מסוימת, אך הוא יוכל לקבל אותה בחזרה בתנאי שיעבור בהצלחה מבחן בשפת המדינה, בהיסטוריה שלה ובתרבותה. אדם שניגש לבחינה ונכשל בה טען, שהבחינה לא הוגנת, כי מה שחשוב הוא שהוא מזדהה עם ערכיה הדמוקרטיים של המדינה, ופחות חשובה בקיאותו בתרבותה, שפתה או דתה.

- ציין והצג את סוג הלאומיות אותו מבקשת המדינה להדגיש במבחן לקבלת אזרחות.

הסבר כיצד סוג זה של לאומיות בא לידי ביטוי בדרישת המדינה.

16. בעשור האחרון התנהל מאבק בסרביה בין הרוב הסרבי השולט במדינה, שהוא נוצרי ודובר סרבית לבין תושבי חבל קוסובו, שמרביתם מוסלמים דוברי השפה האלבנית, תושבי קוסובו הכריזו על הקמת מדינה עצמאית כדי לממש את הלאומיות שלהם.

שלטונות סרביה הודיעו שהם מתנגדים להקמת המדינה בקוסובו בטענה שמעשה זה יערער את היציבות באזור. לכן הם מציעים לתושבי קוסובו להסתפק באוטונומיה שתאפשר להם לנהל את ענייני החבל באופן עצמאי.

- ציין והצג את סוג הלאומיות שבא לידי ביטוי בהקמת המדינה בחבל קוסובו.

הסבר כיצד סוג לאומיות זה בא לידי ביטוי באירוע המוצג בשאלה.

17. בחוק האזרחות של מדינה מסוימת נקבע שהאזרחות תישלל מאזרח שעזב את המדינה לתקופה מסוימת, אך הוא יוכל לקבל אותה בחזרה בתנאי שיעבור בהצלחה מבחן בשפת המדינה, בהיסטוריה שלה ובתרבותה. אדם שניגש לבחינה ונכשל בה טען, שהבחינה לא הוגנת, כי מה שחשוב הוא שהוא מזדהה עם ערכיה הדמוקרטיים של המדינה, ופחות חשובה בקיאותו בתרבותה, שפתה או דתה.

- ציין והצג את סוג הלאומיות שבא לידי ביטוי בחוק האזרחות של המדינה.

הסבר כיצד סוג זה של לאומיות בא לידי ביטוי בחוק האזרחות של המדינה.

18. בסודן היה סכסוך ממושך בין תושבי צפון המדינה לתושבי דרום המדינה. כדי לסיים את הסכסוך הוחלט לערוך הצבעה שבה יחליטו תושבי הדרום אם הם רוצים להיפרד מהצפון, ולהקים מדינה משלהם. התקיימה הצבעה שבה הצביעו כתשעים אחוז מהמשתתפים בעד הפירוד. עם פרסום התוצאות הודיע מנהיג סודן שהוא מכיר בהחלטה של תושבי הדרום להקים מדינה משלהם באזור שבו הם מתגוררים כיום, ואיחל להם הצלחה בכך.

- ציין והצג עיקרון דמוקרטי שהתממש בתהליך שהתרחש בסודן.

הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

- ציין והצג את התנאי לקיום מדינה (שלא היה קודם לכן בדרום המדינה) שיתממש עם ביצוע ההחלטה.

הסבר כיצד תנאי זה בא לידי ביטוי בקטע.

19. מתחת לקרקעית הים, סמוך לאחד מחופי הארץ, התגלה מאגר גדול של גז טבעי. חברה אירופאית החלה בהכנות לקידוח כדי להפיק גז במקום. בתגובה הודיע משרד התשתיות שמאחר שהמאגר נמצא בתוך תחומי ישראל, הזכות לקדוח במקום ולהפיק גז מהמאגר תינתן לחברה ישראלית ולא לחברה מחו"ל.

- ציין והצג תנאי אחד לקיום מדינה, שבא לידי ביטוי בהודעה של משרד התשתיות.

הסבר כיצד התנאי שהצגת בא לידי ביטוי בקטע.

20. שאלת אנסיין

הכרזת העצמאות של מדינת ישראל קובעת שהמדינה תנהג לפי ערכי היהדות וערכי הדמוקרטיה, וקביעה זו באה לידי ביטוי במוסדות המדינה ובמערכת החוקים שלה. למרות זאת, יש בחברה הישראלית קבוצות הטוענות שאי אפשר לשלב בין ערכים אלה, והמדינה אינה יכולה להיות גם יהודית וגם דמוקרטית. לטענתן, מדינת ישראל מפלה את אזרחיה הלא יהודים בגלל היותה מדינת לאום יהודית. לדוגמה, רק יהודים יכולים לעלות לארץ באופן חופשי והמוסדות הציוניים משרתים יעדים יהודיים בלבד. לכן, קבוצות אלו מבקשות להגדיר מחדש את ישראל כמדינה דמוקרטית בלבד, בלי סימנים יהודיים.

אני מתנגד לגישה זו וסבור שהיא נובעת מתפיסה שגויה שרואה בכל מאפיין לאומי איום על הדמוקרטיה. לדעתי לא רק שהדמוקרטיה והלאומיות אינן מנוגדות, אלא הן אף משולבות זו בזו. היהודים הם הקבוצה הלאומית הגדולה ביותר בישראל, לדעתי הם זכאים לעצב את הזהות הלאומית של מדינתם, גם אם המיעוט אינו מוכן לקבל זהות זו ורואה בה גורם הפוגע ביכולתו להשפיע על עיצוב דמותה של המדינה.

מדינת הלאום הדמוקרטית חייבת להקפיד על מתן זכויות אדם ואזרח מלאות למיעוטים. מדינת ישראל מסייעת למיעוטים החיים בה לשמור על ייחודם ועל זהותם התרבותית, אולם מאז הקמתה הם מקופחים בתחומים מסוימים. לכן, לדעתי המדינה חייבת להגדיל למשך זמן מוגבל את התקציב הניתן לקבוצות המיעוטים, כדי לצמצם את הפער הקיים בין לבין היהודים, וכך לממש את ערכי הדמוקרטיה שנקבעו בהכרזת העצמאות.

- בקטע מוצג ויכוח בשאלת סוג הלאומיות הרצוי במדינת ישראל. ציין והצג את סוג הלאומיות שבו תומך כל אחד מהצדדים בויכוח. נמק את תשובתך על פי הקטע.

מאפייניה של מדינת ישראל כמדינה יהודית- חוקים וסמלים

1. הסבר כיצד אחד מהחוקים האלה: חוק איסור גידול חזיר או חוק יסודות המשפט מבטא את האופי היהודי של מדינת ישראל.
2. אחד התפקידים של סמלים לאומיים הוא לבטא את הייחוד של המדינה. הסבר והדגם קביעה את באמצעות סמל אחד של מדינת ישראל. הצג תפקיד נוסף של סמלים לאומיים.
3. ציין והצג מוסד לאומי וחוק דתי המבטאים את היותה של מדינת ישראל מדינה יהודית.
4. הצג שני מוסדות של מדינת ישראל המבטאים את האופי היהודי שלה.
5. הסבר כיצד האופי היהודי של מדינת ישראל בא לידי ביטוי בחוק שעות העבודה והמנוחה.
6. ציין והצג חוק דתי המבטא את האופי היהודי של מדינת ישראל.
7. הצג חוק אחד המחזק את הגישה "מדינת לאום יהודית-תרבותית".
8. הצג חוק אחד המחזק את הגישה "מדינת התורה".

הרעיון הדמוקרטי

1. ארגון בינלאומי ערך כנס בענייני חינוך ודמוקרטיה. אחד הדוברים בכנס קרא למדינות העשירות בעולם לתרום כסף למפעלים חינוכיים במדינות שהפכו דמוקרטיות רק לאחרונה. לדבריו, זכויות האדם והאזרח אינן זוכות במדינות אלה למעמד הראוי להן בגלל שבעבר לא היו דמוקרטיות. לכן, הוא מבקש שהעולם יסייע, באמצעות חינוך, להנחיל את החשיבות של שמירה על זכויות האדם והאזרח.
- ציין והצג את המובן (ההיבט) של הדמוקרטיה, שבא לידי ביטוי בבקשתו של הדובר. הסבר כיצד היבט זה בא לידי ביטוי באירוע.
2. הצג את המובן הפורמלי של הדמוקרטיה (הדמוקרטיה כצורת ממשל).
הסבר כיצד עקרון הכרעת הרוב מממש מובן זה של הדמוקרטיה.

המדינה הדמוקרטית- גישות כלכליות

1. הסבר את ההתנגשות בין ערך החירות לבין ערך השוויון, כפי שהיא באה לידי ביטוי בגישה הליברלית ובגישה הסוציאל דמוקרטית.
2. הצג שני מאפיינים של הגישה החברתית- הכלכלית הליברלית.
3. הגישה הסוציאל- דמוקרטית והגישה הליברלית הן שתי גישות מרכזיות הקיימות במדינה דמוקרטית. הצג הבדל אחד בין גישות אלה, והסבר מה משותף לשתיהן.
4. שר האוצר הציע תוכנית כלכלית חדשה, עיקרי התוכנית: יוחמרו הקריטריונים לזכאות לדמי אבטלה, יקוצו תקציבי הרווחה ויצומצמו קצבאות הביטוח הלאומי לנכים, לאמהות חד- הוריות, למובטלים ולנתמכים אחרים.
- ציין והצג את הגישה הדמוקרטית שעליה מתבססת התוכנית. הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע.
5. הממשלה במדינה מסוימת הכריזה על שינוי במדיניות הכלכלית שלה. לפי המדיניות החדשה, תגבה הממשלה מכלל האזרחים מיסים נמוכים יותר ממה שגבתה בעבר, אך היא תתחיל לגבות מהאזרחים תשלום עבור שירותי החינוך והבריאות, שעד כה ניתנו להם בחינם.
- ציין והצג את הגישה החברתית- כלכלית שבאה לידי ביטוי במדיניות החדשה. הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע.
6. באחת ממדינות אירופה היה נהוג חינוך חינם לאזרחים. המדינה מימנה את כל הוצאות מערכת החינוך, מגן הילדים ועד סיום הלימודים באוניברסיטה. לאחרונה הוחלט לקצץ את תקציב החינוך ולדרוש מהסטודנטים לשלם שכר לימוד עבור הלימודים באוניברסיטאות ובמכללות.
בתגובה להחלטה זו השביתו ארגוני הסטודנטים את הלימודים במוסדות אלו ויצאו להפגנות סוערות מול משרדי החינוך והאוצר.
- ציין והצג את הגישה החברתית- כלכלית שבאה לידי ביטוי במדיניות הממשלה לפני הקיצוץ בתקציב החינוך. הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע.

7. לאחרונה גיבשה ממשלת ישראל תכנית כלכלית חדשה בניסיון להתמודד עם המשבר הכלכלי בארץ. במסגרת תכנית זו הוחלט, בין היתר, לקצץ בתקציבי הרווחה ולצמצם את קצבאות הביטוח הלאומי לנכים, לאמהות חד-הוריות, למובטלים ולנתמכים אחרים. כדי להפוך את התכנית הכלכלית הזו לחוק, היא הובאה לדיון בוועדת הכספים של הכנסת, ושם נמתחה עליה ביקורת קשה ע"י חברי כנסת רבים. נציג הממשלה שהוזמן לשיבת הוועדה אמר בדיון: "הממשלה אינה יכולה להעלות את המסים שכלל האזרחים משלמים, כדי שאפשר יהיה להמשיך לממן את מקבלי הקצבאות. מקבלי הקצבאות חייבים לפרנס את עצמם".

- ציין והצג את הגישה החברתית- כלכלית של הממשלה. הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע.

8. שאלת אנסין

"אם לא יחוסלו או לפחות יצומצמו הפערים החברתיים- כלכליים בחברתנו בין העניים לבין העשירים, לא נוכל לקיים בארצנו דמוקרטיה אמיתית. העניים חשים כל העת חוסר- אמון במערכת הפוליטית, הם מגלים אדישות ואי אמון ביכולתם להשפיע. אדם שאין לו דבר, אדם חסר רכוש וחסר תעסוקה, מרגיש שאינו שייך לחברה וממילא אינו משתתף בחיים הפוליטיים, אולי אף אינו טורח להשתתף בבחירות, שהרי אין לו מה להרוויח ומה להפסיד. בני השכבות העניות הם ברוב המקרים גם חסרי השכלה ואין להם די ידע. על הממשלה להתערב במצב זה ולהשקיע משאבים בחינוכן של שכבות נחשלות אלו ובקידומן הכלכלי. פיתוח כלכלי וחברתי הוא מפתח לדמוקרטיה מצליחה".

- ציין והצג את הגישה החברתית- כלכלית שנגדה יוצא הכתב. הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע.

9. שאלת אנסין

בשנים האחרונות הממשלה מצמצמת את מעורבותה בתחום הכלכלי חברתי במדינת ישראל. ארגונים חברתיים, קבוצות אינטרס ופוליטיקאים מנסים לשנות מדיניות זו, ולשם כך הם פונים לבית המשפט. לדוגמא, בעקבות החלטת הממשלה לקצץ בקצבאות להבטחת הכנסה, הגישו ארגונים עתירה לבג"ץ. בעתירתם הארגונים דרשו לבטל את הקיצוץ, בטענה שהוא פוגע בשכבות החלשות, וביקשו מבג"ץ לקבוע מה צריך להיות סכום הקצבה בשקלים, שיכול לאפשר לאדם רמת חיים סבירה. כאשר עוסקים בעניינים הקשורים בזכויות חברתיות, כמו בעתירה זו, מתעוררת השאלה, האם בית המשפט יכריע בעניינים כאלה. לדעתי, בית המשפט אינו רשאי לחייב את המדינה להעניק זכויות חברתיות. ראשית מפני שזאת הכרעה ערכית, והכרעות ערכיות אינן צריכות להתקבל באמצעות פסיקה, אלא באמצעות חקיקה של נציגי העם. שנית, אם דורשים מהשופטים לפסוק בעניינים המשפיעים על תקציב המדינה, הם נהפכים לשותפים להכרעות הנוגעות לחלוקת משאבים במדינה. פסיקות השופטים עלולה לשנות את סדר העדיפויות בחלוקת התקציב, ועליו צריכה להחליט רק הכנסת.

- ציין והצג את הגישה החברתית- כלכלית שבאה לידי ביטוי בעתירה שהוגשה לבג"ץ. הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע.

10. שאלת אנסין

באחת המדינות הדמוקרטיות הממשלה אינה נוהגת להתערב בחיי הכלכלה, כדי לעודד תחרות חופשית בתחום העסקי. במדינה זו פרץ משבר כלכלי חמור, שאיים למוטט חברות ובנקים פרטיים רבים. בעקבות המשבר החליטה הממשלה להעניק באופן חד-פעמי סיוע כספי נרחב לכמה חברות ובנקים שנקלעו לקשיים כספיים, כדי למנוע את סגירתם. שר האוצר נשאל מדוע הממשלה פעלה בניגוד לגישה הכלכלית של אי-התערבות הנהוגה במדינה. הוא ענה שבמקרה זה מתן הסיוע דווקא תואם את הגישה הזו. לדבריו, גם לפי גישה זו על הממשלה להתערב בפעילות הכלכלית, כאשר נוצר צורך להבטיח את תנאי הקיום הבסיסיים של האזרחים.

בהפגנה של מתנגדים לגישה הנהוגה במדינה, הונפו שלטים הקוראים למדינה לספק מקומות עבודה למובטלים ולדאוג לשכבות החלשות.

- ציין והצג את הגישה החברתית- כלכלית שנהוגה במדינה זו.
- הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע.

11. שאלת אנסין

בישראל קיימים כיום פערים כלכליים גדולים בין עשירים לעניים. לצערי, המדיניות של ממשלת ישראל אינה תורמת לצמצום פערים אלו, אלא מגדילה אותם. היא גורמת לכך שמשאבי המדינה מועברים בהדרגה לבעלותם של העשירים, ואילו העניים נאלצים לעבוד בתמורה לשכר נמוך, המספק בקושי את הצרכים הבסיסיים ביותר שלהם, ופוגע ביכולתם לחיות באופן סביר ואנושי.

אני חושב שהמדינה חייבת להבטיח לאזרחיה קיום סביר ואנושי בדיוק באותה מידה שהיא חייבת לשמור על חייהם וביטחונם. לדעתי, היעדר שוויון בתחום החברתי הוא חמור לא פחות מהיעדר שוויון בתחום הפוליטי. המדינה הדמוקרטית חייבת לדאוג לצמצום הפערים החברתיים וכלכליים בין אזרחיה, גם אם היא פוגעת בזכותם של בעלי ההון לפעול בתנאים של תחרות חופשית. אם המדינה לא תדאג לכך, ירגישו בני השכבות החלשות שאינם יכולים להשפיע על הפעילות הציבורית והפוליטית במדינה, ויימנעו מהשתתפות בפעילות הפוליטית. ואם כך יקרה, המדינה תתנהל רק לפי האינטרסים של העשירים, ולא של כלל האזרחים.

כדי לצמצם את הפערים הכלכליים והחברתיים בישראל, ציבור האזרחים חייב להתעורר ולפעול בכל הדרכים החוקיות העומדות לרשותו. רק כך נוכל להביא לשינוי בסדרי העדיפות של הממשלה ולהשפיע על מדיניותה, באופן שיביא לשיפור במצב הכלכלי והחברתי של מעוטי היכולת בישראל.

- ציין והצג את הגישה החברתית- כלכלית שבה תומך כותב המאמר.
- הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע.
- הסבר כיצד ממומש עיקרון החירות, לפי גישה זו.

עקרונות המשטר הדמוקרטי **עקרון שלטון העם, עקרון הכרעת הרוב, זכויות האדם והאזרח, עקרון הגבלת השלטון**

עקרון שלטון העם - שאלות ידע

1. הצג שני חסרונות של משאל עם.
2. הצג שני יתרונות של משאל עם.
3. הצג שני מאפיינים של ממשל פרלמנטרי.
4. הצג שת סיבות להנהגת דמוקרטיה עקיפה ולא דמוקרטיה ישירה.
 - הסבר כיצד הדמוקרטיה העקיפה מממשת את עקרון שלטון העם.
5. מהו משאל עם?
 - הסבר כיצד משאל עם יכול לממש את עקרון הגבלת השלטון.

עקרון הפלורליזם, סובלנות, הסכמיות

1. כדי לאפשר מימוש של חירויות האדם במדינה דמוקרטית, יש צורך בסובלנות.
 - הסבר קביעה זו באמצעות דוגמא מאחת החירויות.
2. הסבר מהו עקרון הפלורליזם, ומדוע הוא הכרחי לקיום מדינה דמוקרטית.

עקרון הגבלת השלטון - שאלות ידע

1. הסבר מדוע עיקרון הגבלת השלטון הוא הכרחי לקיום משטר דמוקרטי.
2. הצג שתי דוגמאות לעירוב סמכויות בין רשויות השלטון בישראל.
3. הצג את עקרון הגבלת השלטון.
 - הסבר כיצד עקרון הגבלת השלטון ממומש באמצעות חופש הביטוי.

בחירות דמוקרטיות

1. על פי החוק בישראל זכאים להצביע לכנסת רק אזרחים ישראלים שחיים בארץ ואזרחים בעלי תפקיד ממלכתי השהים בחוץ לארץ. חברי כנסת מבקשים לקדם הצעת חוק ולפיה גם אזרחים ישראלים שחיים מחוץ למדינה יוכלו להצביע בבחירות לכנסת במדינות שבהן הם מתגוררים. לטענת יוזמי הצעת החוק, כיום נשללת מאזרחים אלה הזכות להצביע, ונמנעת מהם היכולת להשפיע על תהליכי קבלת ההחלטות בישראל.
 - המתנגדים להצעה טוענים שאין לשנות את החוק הקיים, כי האזרחים החיים בארץ ממלאים את חובותיהם למדינה, ורק הם מושפעים ישירות מקבלת ההחלטות של הנבחרים, בניגוד לאזרחים שחיים מחוץ למדינה.
- ציין והצג את התנאי לבחירות דמוקרטיות שאינן מתממש במלואו כיום, לטענת יוזמי הצעת החוק.
 - הסבר כיצד תנאי זה בא לידי ביטוי בקטע.
- ציין והצג את המדיניות שעליה מתבסס החוק הקיים, לטענת המתנגדים להצעת החוק.
 - הסבר כיצד מדיניות זו באה לידי ביטוי בקטע.

עקרון הכרעת הרוב - שאלות ידע

1. הבא שני הסברים להצדקה של עקרון הכרעת הרוב במדינה דמוקרטית.
2. הצג שני נימוקים המסבירים מדוע עקרון הכרעת הרוב הוא בסיסי לקיום משטר דמוקרטי והסבר מתי המיעוט אינו חייב לציית להחלטת הרוב.
3. הכנסת החליטה על הגדלת התקציב לחרדים בניגוד לרצון רוב העם. האם הדבר סותר את עקרונות הדמוקרטיה?
4. הצג שני עקרונות דמוקרטיים הבאים לידי ביטוי בעקרון הכרעת הרוב.
5. הרוב במדינה דמוקרטית אינו יכול לחוקק חוקים שמטרתם פגיעה בזכויות המיעוט. הסבר קביעה זו.
6. הצג את ההבדל בין המימוש של עקרון הכרעת הרוב במשטר דמוקרטי ובין מימושו במשטר שאינו דמוקרטי.

זכויות אדם ואזרח - שאלות ידע

1. הצג שתי חובות שיש לכל אדם שחי בחברה דמוקרטית כלפי אחרים (חובות האדם כאדם).
 2. הסבר כיצד נוהגת מדינה דמוקרטית במקרים בהם יש התנגשות בין זכויות, והצג מקרה אפשרי אחד של התנגשות בין זכויות.
 3. הסבר מהי מדיניות של העדפה מתקנת.
 4. הצג שני כללים שנקבעו בחוק כדי להבטיח את מימוש הזכות להליך הוגן.
 5. הסבר מדוע מכונות זכויות היסוד של האדם "זכויות טבעיות".
 6. הצג את הזכות לחירות.
 7. הצג שתי חירויות הנגזרות מהזכות הכללית לחירות.
 8. הסבר את הזכות לחופש דת על שני חלקיה.
 9. הסבר מדוע אין להתנות מימוש הזכויות הטבעיות במילוי חובות אזרחיות.
 10. הצג שתיים מחובות האדם כאדם ושתיים חובות האדם כאזרח.
 11. הצג שני סוגים של מדיניות (דרכי פעולה) בהם נוקטת לעיתים המדינה הדמוקרטית, הפוגעים לכאורה בזכות לשוויון.
 12. הצג מדיניות אחת באמצעות דוגמא והסבר מדוע הפגיעה בשוויון לגיטימית במדיניות שהצגת.
 13. הצג שתי זכויות פוליטיות של אזרח.
 14. הסבר מהן זכויות חברתיות וציין שתיים מהן.
- הצג את הוויכוח לגבי מעמדן של זכויות אלה ביחס לזכויות הטבעיות.

עקרונות הדמוקרטיה – שאלות אירוע/ אגסין

1. במדינה מסוימת באירופה הממשלה נותנת מענקים כספיים לקבלנים הבונים בנייני מגורים להשכרה. אחד התנאים שהעמידה הממשלה לקבלת מענקים אלה הוא שהקבלנים ישכירו אחוז מסוים מהדירות תמורת תשלום סמלי, לאנשים שאינם יכולים לשלם את דמי השכירות המקובלים.
 - ציין והצג את הזכות שהממשלה מבקשת לממש באמצעות המענקים.
 - הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
2. בעיירה בארצות הברית אחת מתחנות הטלוויזיה המקומיות היא בבעלות העירייה. חברי מועצת העיר החליטו, באמצעות הצבעה, להורות לתחנה להוציא מחלק מהסרטים, לפני שישודרו, קטעים הכוללים מין, אלימות ושפה גסה.
 - יוצרי הסרטים הגישו תביעה נגד מועצת העיר, בתביעתם הם טענו שהסרטים המצונזרים אינם הסרטים שהם יצרו, אלא עיוות של עבודתם.
 - ציין והצג את העיקרון שעל פיו קיבלה מועצת העיר את החלטתה.
 - הסבר כיצד עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.
 - ציין והצג את הזכות אשר בשמה תבעו יוצרי הסרטים את מועצת העיר.
 - הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
3. במהדורת החדשות בטלוויזיה הוקרנו ממקום שבו קרתה תאונת דרכים קשה תמונות החושפות את הנפגעים בתאונה. מאוחר יותר אחד הנפגעים העלה טענות נגד הקרנת תמונות אלה.
 - ציין והצג את הזכות שהנפגע שבשמה יכול הנפגע לבסס את טענתו נגד הקרנת התמונות בטלוויזיה. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
 - ציין והצג את הזכות שבשמה יכלו נציגי הטלוויזיה לבסס את החלטתם להקרין את התמונות. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
4. בעיר בארצות – הברית הפגינו אזרחים נגד השלטונות. ההפגנה החלה משום שצעיר שחור נורה למוות בידי שוטר לבן, שחשד בו שהוא עבריין. זה היה החשוד ה-15 שנהרג מיריות שוטרים בחמש השנים האחרונות, בעוד שבכל אותה תקופה לא נורה למוות אף חשוד לבן. ההפגנות הפכו למהומות אלימות, ונפצעו בהן אנשים. השלטונות הכריזו על עוצר בעיר (איסור יציאה לרחוב) בשעות הלילה.
 - ציין והצג את הזכות שבשמה יצאו האזרחים להפגין.
 - הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
 - ציין והצג את הזכות עליה ניסו השלטונות להגן באמצעות הטלת העוצר.
 - הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
5. הממשל בארצות – הברית החליט להטיל חובת סודיות על מחקרים בתחום הכימיה והביולוגיה. מטרת ההחלטה הייתה למנוע ניצול לרעה של מחקרים אלה לפיתוח כלי נשק כימיים וביולוגיים.
 - מדענים התנגדו להחלטה. לטענתם, פרסום מחקרים בתחומים אלה מאפשר העברת נתונים וממצאים בין מדענים, וכך הוא מסייע להתפתחות המדע ויכול לתרום לפיתוחים שונים בתחום הרפואה.
 - ציין והצג את הזכות שבשמה יכלו המדענים לבסס את התנגדותם להחלטת הממשל.
 - הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
 - ציין והצג את הזכות שבשמה יכול היה הממשל לבסס את החלטתו.
 - הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

6. לחבר פרלמנט נודע שבעיתון מסוים עומדת להתפרסם כתבה על פרשת שחיתות שנחקרת במשטרה. הכתבה עוסקת בשימוש בכספי ציבור בניגוד לחוק, וחבר הפרלמנט מוזכר בה כאחד המעורבים בפרשה.

חבר הפרלמנט פנה לעורך העיתון ודרש ממנו לעצור את הפרסום עד סיום החקירה, בטענה שהכתבה פוגעת במעמדו כנבחר ציבור. עורך העיתון התנגד, בטענה שפרסום כתבה זו היא חלק מתפקידו.

- ציין והצג את הזכות שבשמה יכול חבר הפרלמנט לבסס את טענתו.
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ציין והצג את הזכות שבשמה יכול עורך העיתון לבסס את טענתו?
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

7. אזרח אמריקני פנה לבית-משפט בתביעה נגד רשויות הביטחון בשדה תעופה בניו-יורק. לטענתו, הוא איחר להגיע לכינוס מדעי חשוב משום שאנשי הביטחון עיכבו אותו שעות רבות בשדה התעופה, רק בשל מוצאו ממדינה במזרח התיכון. שאר החברים האמריקנים במשלחת לא עוכבו, והגיעו לכינוס בזמן. נציג רשויות הביטחון בשדה התעופה טען בתגובה, שאנשיו פעלו על-פי המדיניות החדשה שהונהגה לאחר פיגועי הטרור האחרונים במטוסים. על-פי מדיניות זו, יש לעכב לבדיקות מדוקדקות כל אדם המעורר חשד.

- ציין והצג את הזכות שבשמה יכול האזרח האמריקני לבסס את תביעתו.
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ציין והצג את הזכות שבשמה פעלו רשויות הביטחון בשדה התעופה.
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

8. ארגוני העובדים בישראל הכריזו על שביתה כללית במשק. השביתה כללה בין השאר סגירה של נמלי הים והאוויר.

הסחורות ליצוא "נתקעו" בנמלים, ולחלק מהן נגרם נזק. היצואנים פנו לבית הדין הארצי לעבודה בדרישה שיורה לעובדי הנמלים לחזור מיד לעבודה סדירה. בית הדין נענה לדרישתם והוציא את הצו המבוקש.

- עובדי הנמלים שחררו את הסחורות ליצוא, אך סירבו לחזור לעבודה סדירה.
- ציין והצג את הזכות שעליה התבססו היצואנים בדרישתם.
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

9. באחד מיישובי הבדווים בנגב, הילדים חייבים לחצות ערוץ של נחל, כדי להגיע לבית הספר הממלכתי שבו הם לומדים. בעונת הגשמים יש שיטפונות בנחל.

העמותה לדו-קיום בנגב עתרה לבג"ץ בדרישה שיחייב את המדינה לבנות גשר מעל ערוץ הנחל. בדיון בבג"ץ טען נציג המדינה שהמדינה אינה חייבת לספק ליישוב הבדווי שירותים, כמו ביוב, חשמל או כבישים, מכיוון שהיישוב נבנה ללא אישור מהמדינה ואין לו מעמד חוקי. בג"ץ החליט שהמדינה חייבת לבנות את הגשר.

הנימוק להחלטתו היה שאמנם אין ליישוב מעמד חוקי, אבל במקרה זה גוברת חובת המדינה להגן על הזכויות של אזרחיה.

- ציין והצג את הזכות שעליה התבסס בג"ץ בהחלטתו.
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

10. ה-SARS (סאר"ס) היא מחלה חדשה, מידבקת מאד, קטלנית, ועדיין אין לה תרופה. בעקבות התפרצות מגפת ה-SARS בסין, נקטו רשויות המדינה שם צעדים קיצוניים כדי להגביל את התפשטות המחלה. בין שאר הצעדים שננקטו נאסר על דיירים לצאת מדירותיהם, אם בבניין הדירות שלהם יש מספר גדול של חולים במחלה.

- ציין והצג את הזכות שבשמה פעלו רשויות המדינה.
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ציין והצג את הזכות של הדיירים נפגעה בגלל האיסור מטעם הרשויות.
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

11. השמנת יתר היא כיום הגורם מספר אחת לבעיות בריאות בארצות-הברית. כדי להלחם בתופעה זו, החליט הממשל ליזום תכנית ארצית. הועלו כמה הצעות. ההצעה הראשונה היתה לאסור מכירה של מזון שיש בו אחוזי שומן גבוהים מאד, במסעדות ובקפטריות של בתי ספר. ההצעה השנייה היתה לציין בתעודת הגמר של בית הספר התיכון את משקל התלמיד, ואם משקל זה חורג מהרצוי. קבוצת תלמידים הביעה התנגדות להצעה השנייה, בטענה שאינם מסכימים שבתעודה יצוינו נתוניהם הגופניים.

- ציין והצג את הזכות שהממשל מבקש להגן עליה בהצעה הראשונה. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ציין והצג את הזכות שתיפגע אם תתקבל ההצעה השנייה. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

12. בעל מפעל פרטי למוצרי אלקטרוניקה הודיע לעובדיו שהחליט לאסור את העישון בזמן העבודה.

הוא הסביר שבתהליך הייצור נדרשת השגחה צמודה ורציפה של העובדים על המכונות במפעל. לטענתו יציאת עובדים להפסקות עישון תכופות, בזמן שהם צריכים להשגיח על המכונות, גורמת לתקלות במכונות ולמוצרים פגומים.

בעל המפעל הוסיף שכדי להבטיח שעובדים לא יעשנו, תיאסר הכנסת סיגריות לתחום המפעל, וייערכו חיפושים בתיקי העובדים ובבגדיהם. ארבעה עובדים אמרו שאינם מוכנים שיחפשו אצלם סיגריות.

- ציין והצג את הזכות שעל-פיה ביסס בעל המפעל את החלטתו. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ציין והצג את הזכות שבשמה התנגדו ארבעת העובדים לחיפוש. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

13. במדינה דמוקרטית מסוימת מספר המצביעים במערכת הבחירות האחרונה היה נמוך מאוד בהשוואה למספר המצביעים הממוצע בבחירות קודמות. בעקבות זאת נערך דיון ציבורי בנושא. בדיון הוצע לחוקק חוק שיחייב את כל בעלי זכות הבחירה להצביע. מי שלא יצביע יוטל עליו קנס.

- ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי עליו יוזמי ההצעה מעוניינים להגן. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ציין והצג את הזכות שתפגע, אם תתקבל ההצעה. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

14. פעילים בתנועה חברתית ריססו כתובות מחאה על חלונות ראוה של כמה חנויות במרכז קניות יוקרתי במרכז הארץ. בכתובות נאמר: "איפה הבושה?! 14,000 שקל לז'קט!" וכן "זוג נעליים ב-3,600 שקל, כשבמדינה יש יותר ממיליון וחצי עניים!" בעלי החנויות התלוננו במשטרה שחלונות הראווה שלהם הושחתו, והם נאלצו לתקן את הנזק.

- ציין והצג את הזכות של בעלי החנויות שנפגעה. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

15. המשטרה חסמה למעבר כלי רכב קטע של רחוב שבו גר ראש הממשלה. דיירים מהרחוב פנו לבית המשפט בדרישה להסיר את המחסומים. המשטרה התנגדה.

- ציין והצג את הזכות שבשמה יכלו הדיירים לבסס את פנייתם לבית המשפט. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ציין והצג את הזכות שבשמה יכלה המשטרה לבסס את התנגדותה להסרת המחסומים. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

16. הנהלת מפעל החליטה להילחם בתופעה של גנבות מהמפעל. אחד הצעדים שנקטה ההנהלה היה הצבת מצלמות נסתרות בשטח המפעל. ועד העובדים דרש מן ההנהלה להסיר את המצלמות.

- ציין והצג את הזכות שבשמה יכול היה ועד העובדים לבסס את דרישתו. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ציין והצג את הזכות שבשמה יכלה ההנהלה להגן על הצעד שנקטה. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

17. חיילת סיימה בהצטיינות קורס מקצועי יוקרתי בצה"ל. עם סיום הקורס החיילות משובצות לתפקידים בהתאם לציוניהן בקורס.

החיילת המצטיינת פנתה אל המפקד הממונה על השיבוצים בתלונה שלא שובצה לתפקיד שביקשה, אף על פי שסיימה את הקורס בציונים הגבוהים ביותר. לטענתה, היא לא קיבלה את התפקיד רק משום שהיא פחות נאה מהבוגרות האחרות של הקורס. הממונה על השיבוצים השיב לחיילת: יש תפקידים שונים ברחבי הארץ המתאימים לבוגרות הקורס. התפקיד שאת מבקשת קיים רק באזור המרכז, ואפשר לשבץ אליו רק חיילת אחת. לתפקיד זה החלטתי לשבץ חיילת מאזור המרכז, שגם היא בוגרת הקורס, משום שהצבא הכיר בזכותה לשרת קרוב לבית בגלל בעיות במשפחתה.

- ציין והצג את הזכות של החיילת המצטיינת שנפגעה לטענתה. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ציין והצג את המדיניות שעליה ביסס הממונה על השיבוצים את החלטתו. הסבר כיצד מדיניות זו באה לידי ביטוי בקטע.

18. בארצות הברית נשיא המדינה ממנה את השופטים בבית המשפט העליון. לאחרונה התעורר דיון ציבורי בשאלה אם לשנות את שיטת המינוי.

התומכים בשיטה זו טענו שהנשיא נבחר על ידי ציבור האזרחים, וכאשר הוא ממנה בלי תפקידים הוא מבטא את העמדה של הבוחרים בעניין. לדבריהם, כך הוא מממש את אחד מעקרונות הדמוקרטיה.

המתנגדים לשיטה זו טוענים כי כאשר השופטים ממונים על ידי הנשיא, הם ירגישו מחויבות לנשיא ולהשקפת עולמו. הפסיקה של השופטים עלולה להיות מושפעת משיקולים זרים, וכך עלול להיפגע המימוש של אחת הזכויות של נאשמים.

- ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שעליו מתבססת הטענה של התומכים שיטה הקיימת. הסבר כיצד עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.
- ציין והצג את הזכות של הנאשמים שמימושה עלול להיפגע לטענת המתנגדים לשיטה הקיימת. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

19. בקנדה נחקק חוק חדש, שמחייב ספריות ציבוריות לדווח לשירותי הביטחון על מנהגי בקריאה של הקוראים ועל תוכן הספרים שהם שואלים, ללא צורך בקבלת הסכמת הקוראים. מנהלי ספריות רבים הודיעו לקוראים שהם מחויבים לפעול לפי החוק החדש, אף על פי שלדעתם הוא פוגע באחת מזכויותיהם של הקוראים.

בעקבות הודעה זו התעוררה ביקורת ציבורית רחבה נגד החוק. בתגובה לביקורת הודיעו נציגי הממשל כי חוק זה נועד לסייע במאבק נגד ארגוני טרור, המאיימים לפגוע באזרחי המדינה. לכן במקרה זה הפגיעה בזכותם של הקוראים מוצדקת.

- ציין והצג את הזכות של אזרחי המדינה, שהחוק החדש פוגש בה. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ציין והצג את הזכות של אזרחי המדינה, שהחוק החדש נועד להגן עליה. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

20. אופה מפורסם המציא מתכון לעוגה חדשה, העוגה זכתה להצלחה רבה, ומכירתה הביאה לו רווחים כספיים גדולים. עוזר האופה החליט להתחרות באופה המפורסם. הוא עזב את מקום עבודתו ופתח מאפייה מתחרה. כדי להגדיל את היקף המכירות שלו אפה העוזר על פי המתכון שהמציא האופה המפורסם ומכר אותן בלי לקבל את רשותו. האופה תבע את העוזר שלו בבית המשפט בטענה שהעוזר פועל בניגוד לחוק ופוגע במימוש אחת מזכויותיו. בית המשפט קיבל את טענות האופה ופסק שעל העוזר להפסיק למכור עוגות על פי המתכון של האופה ועליו לפצות את האופה על הפגיעה בזכותו.

- ציין והצג את הזכות שמימושה נפגע לטענת האופה.
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

21. החוק בישראל קובע שליד מבני ציבור יש לשמור מקומות חניה למכוניות של נכים. כמו כן, במקומות שבנם אין חניה פנויה, נכים רשאים לחנות במקומות שבהם לנהגים אחרים אסור לחנות. חוק זה מבטא הכרה של המדינה בקושי של נכים להגיע למקומות ציבוריים, והוא מאפשר לנכים לתפקד כמו יתר האוכלוסייה, בלי שהנכות תפריע להם.

- ציין והצג את המדיניות שהממשלה מבקשת לממש באמצעות החוק.
- הסבר כיצד מדיניות זו באה לידי ביטוי בקטע.

22. תלמיד יצא לחופשה בחו"ל עם משפחתו במהלך שנת הלימודים, בלי לקבל אישור ממנהל בית הספר. כאשר חזר לארץ הודיע לו המנהל, כי הוא מושעה מהלימודים בגלל מעשהו. התלמיד התלונן במשרד החינוך בטענה שההשעיה פוגעת בהשכלתו. בבדיקת התלונה התברר שמנהל בית הספר פעל כשורה, משום שתקנות משרד החינוך מתירות להעניש תלמיד בהשעיה מבית הספר.

- ציין והצג את הזכות של התלמיד שנפגעה לפי טענתו.
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ציין והצג את העקרון הדמוקרטי שבשמו פעל מנהל בית הספר.
- הסבר כיצד עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

23. עיתון מקומי מסוים החליט להיאבק בתופעה של שוטרים העוברים עבירות תנועה שאינן קשורות למילוי תפקידם. לשם כך, פרסם העיתון במשך כמה שבועות תמונות של מכוניות משטרה שעברו עבירות תנועה. מפקד תחנת המשטרה במקום פנה אל העיתון בטענה שפרסום התמונות פוגע בעבודת המשטרה. לטענתו, פרסום זה גורם לציבור לזלזל בשוטרים ופוגע במעמדם. בתגובה על טענה זו אמרה עורכת העיתון שבמדינה דמוקרטית התקשורת זכאית לדווח על הפעילות של המשטרה, כדי שהאזרחים יוכלו לבקר פעילות זו. לדבריה, זו הסיבה לפרסום התמונות.

- ציין והצג את הזכות של השוטרים שמימושה נפגע, לטענת מפקד המשטרה.
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ציין והצג את הזכות שביקש העיתון לממש לדברי העורכת.
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

24. אחד מעיתוני סוף השבוע האשים ראש עיר מסוים בעבירה על החוק. לדברי העיתון, ראש העיר העביר לבעלותו מכונית שהייתה שייכת לעירייה בלי לשלם עבורה. ראש העיר תבע את עורך העיתון בבית המשפט, בטענה שדברים אלה אינם נכונים ופוגעים במעמדו בקרב תושבי העיר. לדבריו, הוא שלם עבור המכונית את מחירה המלא, לאחר שזכה במכרז שהיה פתוח לציבור הרחב, ולאחר שקיבל את כל האישורים הנדרשים לרכישה זו. לכן הוא תבע שהעיתון יפרסם הכחשה לדברים.

- בית המשפט קיבל את טענת ראש העיר וקבע שפעל בהתאם לחוק וכי הדברים שפורסמו בעיתון אינם נכונים. לכן על העיתון לפרסם מכתב התנצלות על המקרה.
- ציין והצג את הזכות שבשמה תבע ראש העיר את העיתון.
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

25. נציגי הארגונים יצאו במחאה נגד החוק החדש. הם טענו שתורמים רבים רוצים להישאר בעילום שם, והעברת המידע על שמותיהם ועל גובה תרומותיהם לידי המדינה עשויה לגרום להדלפה של מידע זה לתקשורת.

- ציין והצג את הזכות עליה המדינה רוצה להגן באמצעות החוק החדש.
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ציין והצג את הזכות של התורמים שעשויה להיפגע בגלל החוק החדש.
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

26. משרד החינוך תבע לדין אדם שחיבר ופרסם ספר לימוד בטענה שאותו אדם העתיק לספר זה פרקים שלמים מספר לימוד של משרד החינוך.

- ציין והצג את הזכות שעליה משרד החינוך מבקש להגן באמצעות תביעה זו.
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

27. בעקבות עליה במחירי הדלק הודיעו נהגי מוניות רבים כי ישבשו את התנועה בכבישים המרכזיים באמצעות נהיגה איטית. בכך הם מבקשים להביע את דרישתם מהממשלה להוזיל את מחירי הדלק. משרד התחבורה פנה לבית המשפט בבקשה שיאסור על הנהגים לשבש את התנועה משום שפעולה זו תפגע באחת הזכויות של שאר המשתמשים בכביש.

בית המשפט פסק שכדי לשמור על הזכויות של כל הצדדים, יורשו נהגי המוניות לגרום לשיבושים משעות הצהריים ואילך, אך אסר עליהם לעשות זאת בשעות הבוקר מפני שבשעות אלו הכבישים עמוסים במיוחד.

- ציין והצג את הזכויות המתנגשות באירוע זה.
- הסבר כיצד זכויות אלו באות לידי ביטוי בקטע.
- ציין והצג את הדרך שבה נהג בית המשפט כדי לפתור את ההתנגשות בין הזכויות במקרה זה. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

28. באחת ממדינות אירופה נחקק חוק חדש. על פי החוק החדש המדינה תפקח על העברת כספי תרומות לארגונים לא – ממשלתיים הפועלים בתחומים, כמו תרבות, רווחה וחינוך. על פי חוק זה, הארגונים חייבים להגיש לממשלה את שמות התורמים וכן נתונים על גובה התרומות ויעדיהן. לטענת המדינה, פיקוח זה נחוץ מכיוון שחלק מכספי התרומות, שמעוברים לארגונים השונים, מגיע לקבוצות טרור שמטרתן לפגוע באוכלוסייה במדינה. נציגי הארגונים יצאו במחאה נגד החוק החדש. הם טענו שתורמים רבים רוצים להישאר בעילום שם, והעברת המידע על שמותיהם ועל גובה תרומותיהם לידי המדינה עשויה לגרום להדלפה של מידע זה לתקשורת.

- ציין והצג את הזכות שעליה המדינה רוצה להגן באמצעות החוק החדש.
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ציין והצג את הזכות של התורמים שעלולה להיפגע בגלל חוק זה, לטענת הארגונים.
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

29. השמנת יתר היא כיום הגורם מספר אחת לבעיות בריאות בארצות הברית. כדי להילחם בתופעה זו, החליט הממשל ליזום תכנית ארצית. הועלו כמה הצעות. ההצעה הראשונה היתה לאסור מכירה של מזון שיש בו אחוזי שומן גבוהים מאוד במסעדות ובקפטריות של בתי ספר, ההצעה השנייה היתה לציין בתעודת הגמר של בית הספר התיכון את משקל התלמיד, ואם משקל זה חורג מהרצוי. קבוצת תלמידים הביעה התנגדות להצעה השנייה, בטענה שאינם מסכימים שבתעודה יצוינו נתונים הגופניים.

- ציין והצג את הזכות שעליה מבקש הממשל הגן בהצעה הראשונה.
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ציין והצג את הזכות שתיפגע אם תתקבל ההצעה השנייה.
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

30. חבר הכנסת יובל שטייניץ הציע הצעת חוק לפיה פדופילים (עברייני מין התוקפים קטינים) שריצו את עונשם לא יוכלו לגור באזור שבו מתגורר קרבן העבירה, כדי שהקרבן לא יחיה בפחד מתמיד ממפגש עם אותו אדם. ארגוני זכויות האדם התנגדו להצעה משום שלדעתם אין לחסום את התאיידותו של מי ששילם את חובו לחברה.
- ציין והצג את הזכות שבשמה הועלתה הצעת החוק.
 - הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
 - ציין והצג את הזכות שבשמה התנגדו להצעה ארגוני זכויות אדם.
 - הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
31. על-פי חוק רשות השידור, כל אזרח שברשותו מקלט טלוויזיה חייב לשלם אגרת טלוויזיה למדינה. לאחרונה נודע שהמשטרה תחרים מכוניות של אזרחים שלא שילמו את אגרת הטלוויזיה.
- ציין והצג את הזכות של האזרחים שתיפגע כשיוחרמו מכוניותיהם.
 - הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
32. בישראל נקבעה תקנה האוסרת על בתי הקולנוע להכניס ילדים ונוער מתחת לגיל מסוים לסרטים שיש בהם קטעי אלימות קשים.
- ציין והצג את המדיניות שבאה לידי ביטוי בקטע.
 - הסבר כיצד מדיניות זו באה לידי ביטוי בקטע.
33. לחבר פרלמנט נודע שבעיתון מסוים עומדת להתפרסם כתבה על פרשת שחיתות שנחקרת במשטרה. הכתבה עוסקת בשימוש בכספי ציבור בניגוד לחוק, וחבר הפרלמנט מוזכר בה כאחד המעורבים בפרשה. חבר הפרלמנט פנה לעורך העיתון ודרש ממנו לעצור את הפרסום עד סיום החקירה, בטענה שהכתבה פוגעת במעמדו כנבחר ציבור. עורך העיתון התנגד, בטענה שפרסום כתבה זו הוא חלק מתפקידו.
- ציין והצג את הזכות שלפיה חבר הפרלמנט יכול לבסס את טענתו.
 - הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
 - ציין והצג את הזכות שלפיה יכול עורך העיתון לבסס את טענתו.
 - הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
34. באחת המדינות הדמוקרטיות באירופה השפה הרשמית של האוכלוסייה השוכנת בצפון המדינה שונה מהשפה הרשמית של המדינה.
- תושבי הצפון הקימו בתי-ספר שבהם מלמדים את כל המקצועות בשפה של אזור הצפון. בהצבעה בפרלמנט הוחלט לחייב את כל בתי-הספר ללמד רק בשפה הרשמית של המדינה.
- ציין והצג את הזכות/ העיקרון של הדמוקרטיה על-פיו פעל הפרלמנט.
 - הסבר כיצד זכות/ עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.
 - ציין והצג את סוג הזכות שנפגעה בעקבות החלטת הפרלמנט?
 - הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
35. אגף מס הכנסה במשרד האוצר ביקש מהבנקים למסור לו מידע על חשבונות של לקוחות, כדי לבדוק אם שילמו מס הכנסה כחוק. הלקוחות התנגדו, ואיימו לעתור לבג"ץ.
- ציין והצג את הזכות שעליה יכולים הלקוחות לבסס את התנגדותם.
 - הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
36. בדוח מבקר המדינה צוין כי הקשיים הכלכליים של רוב תושבי הנגב נובעים מכך שהממשלה מיעטה להשקיע באזור זה, בהשוואה לאזורים אחרים במדינה. בעקבות זאת אישרה הכנסת חוק שלפיו כל תושבי הנגב יזכו להקלות בתשלום מיסים.
- ציין והצג את המדיניות שבאה לידי ביטוי בחוק זה.
 - הסבר כיצד מדיניות זו באה לידי ביטוי בקטע.

37. מנהיג פועלים ביקש מהממשלה לאסור כניסה של עובדים זרים לישראל, כדי למנוע תחרות עם העובדים המקומיים. בעקבות הבקשה, כינה אחד מחברי הכנסת בריאיון ברדיו את מנהיג הפועלים בכינוי "גזען".

מנהיג הפועלים תבע לדין את חבר הכנסת, בטענה שדבריו אינם נכונים, והם פגעו במעמדו בקרב ציבור הפועלים. בתביעתו ציין מנהיג הפועלים שבקשתו לא נבעה ממניעים גזעניים, אלא מרצון להגן על מקומות התעסוקה של העובדים המקומיים.

בית המשפט דחה את התביעה של מנהיג הפועלים בנימוק שחסינות חברי הכנסת מגנה עליהם מפני תביעות הנוגעות לביטוי הדעות שהם אמורים לייצג.

- ציין והצג את הזכות שבשמה תבע מנהיג הפועלים את חבר הכנסת.
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

38. ראש עיר מסוים החליט להעביר תקציב מיוחד בשנתיים הבאות לבתי ספר שאיכות ההוראה בהם נמוכה. בכך הוא ביקש לעזור להם להשוות את רמת ההוראה בהם לזו שבבתי הספר האחרים. הורים רבים ביקשו לדעת אילו בתי ספר יקבלו את התקציב המיוחד. הם טענו שברצונם לעקוב אחרי הפעילות של בתי הספר האלה ולהבטיח שהתקציב המיוחד אכן יסייע לשיפור איכות ההוראה של ילדיהם. בתשובה לבקשתם ענה דובר העירייה שפרסום השמות של בתי הספר ייצור להם תדמית שלילית, ולכן העירייה תימנע מכך.

- ציין והצג את המדיניות שבאה לידי ביטוי בהחלטה של ראש העיר.
- הסבר כיצד מדיניות זו באה לידי ביטוי בקטע.

- ציין והצג זכות אחת שבאה לידי ביטוי בבקשת ההורים.
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

39. רופא נתבע על כך שהטיפול שהעניק לאדם מסוים פגע בבריאותו במקום לרפא אותו. במהלך המשפט ביקש הרופא להביא עדים שקיבלו ממנו בעבר אותו טיפול, כדי שיעידו שהטיפול בהם הצליח. העדים שזומנו ביקשו שהקהל לא יהיה נוכח באולם בית המשפט בזמן שהם יעידו, כדי שלא לחשוף בציבור את מצבם הרפואי. השופט דחה את הבקשה, כי חשש שאם ייענה לה יפגע בזכות מסוימת של הרופא. עם זאת הוא הרשה לעדים להעיד בלי לחשוף את שמם ואת פניהם.

- ציין והצג את הזכות של העדים, שבאה לידי ביטוי בבקשתם.
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

- ציין והצג את הזכות שבשמה דחה השופט את בקשת העדים.
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

40. בגלל מתיחות ביטחונית בצפון הארץ אסר הצבא על החקלאים באזור לעבד שדות הקרובים לגבול. לדברי מפקד הצבא באזור, אין הוא יכול להבטיח את שלומם של חקלאים העובדים סמוך לגבול בעלי השדות במקום עתרו לבית המשפט וביקשו ממנו לבטל את האיסור. לטענתם, השדות שייכים להם ולכן אסור לצבא למנוע את העבודה בהם. הם הוסיפו ואמרו שהאיסור של הצבא פוגע גם בהכנסתם. בית המשפט דחה את העתירה וקבע שבמקרה זה יש להעדיף את עמדת הצבא.

- ציין והצג את הזכות שבשמה אסר הצבא לעבד את השדות.

הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע

- ציין והצג את הזכות שבשמה הוגשה העתירה לבית המשפט.
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

41. משרד הבריאות במדינה מסוימת החליט להעניק הנחות על מחירי תרופות המיועדות לקשישים. הטבה זו ניתנה לאור מחקרים שהראו כי כמות התרופות שקשישים צורכים גדולה פי שניים מכמות התרופות שאוכלוסיות צעירות יותר צורכות.

- ציין והצג את מהי המדיניות שעל פיה ניתנה ההנחה דווקא לקשישים.

הסבר כיצד מדיניות זו באה לידי ביטוי בקטע.

42. לכנס של אגודה העוסקת במחקר היסטורי הוזמן חוקר שנוי במחלוקת. הזמנה זו עוררה כעס בקרב חברים רבים באגודה, והם קראו למארגני הכנס לבטל את הזמנת החוקר. בתגובה לקריאה זו הודיעו מארגני הכנס שאחת ממטרותיו היא לחשוף את חברי האגודה לדעות שונות. לכן אף על פי שהעמדות של החוקר חריגות ומנוגדות לדעות של מרבית חברי האגודה, הזמנתו לא תבוטל.

- ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שבא לידי ביטוי בדברי מארגני הכנס.
- הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

43. בבריטניה הוקם בית ספר ייחודי, שתוכנית הלימודים בו מדגישה את החינוך החברתי יותר מהישגים בלימודים. משרד החינוך הבריטי הוציא צו סגירה לבית הספר, בטענה שתוכנית הלימודים בו חורגת מתוכנית הלימודים האחידה הנהוגה במדינה. הנהלת בית הספר פנתה לבית המשפט בבקשה לבטל את הצו. בית המשפט נענה לבקשתה והתיר את המשך פעילותו של בית הספר.

- ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שעליו התבסס השופט בפסקתו.
- הסבר כיצד עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

44. באחת המדינות הדמוקרטיות באירופה הורה בית המשפט לחברת אינטרנט לחסום בפני המשתמשים באינטרנט את הגישה לאחד האתרים של החברה, שבו אורגנו כנסים שאופיים נאצי.

- ציין והצג את העיקרון/ הזכות שלפיה יכול בית המשפט לבסס את החלטתו.
- הסבר כיצד עקרון/ זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ציין והצג את העיקרון שבשמו יכולה חברת האינטרנט לערער על החלטת בית המשפט.
- הסבר כיצד עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

45. מועצה אזורית פרסמה מכרז למסירת חלקות קרקע לבנייה ביישוב קהילתי שבתחומה. ביישוב זה כל התושבים צמחוניים, משום שהם מתנגדים לכל פגיעה בבעלי חיים. אחד התנאים במכרז קובע כי רק אלה שיצהירו כי אינם אוכלים בשר, יוכלו לקבל חלקת קרקע. גורמים שונים פנו אל ראש המועצה וטענו כי תנאי זה פוגע בעקרון השוויון. בתשובתו ענה ראש המועצה כי ביישוב מתגוררים אך ורק צמחוניים והתנאי נועד לשמור על אופיו היהודי של היישוב.

- ציין והצג את המדיניות שבאה לידי ביטוי בתשובתו של ראש המועצה.
- הסבר כיצד מדיניות זו באה לידי ביטוי בקטע.

46. במטרה לסייע בקליטת עולים בארץ, החליט משרד החינוך להתחשב בצרכים המיוחדים של עולים ולהכיר בשתי קבוצות של תלמידים עולים: תלמיד "עולה ותיק", ותלמיד "עולה חדש". לכל קבוצה תותאם תוכנית לימודים ייחודית, ויחוברו ספרי לימוד מתאימים. גם האוניברסיטאות רוצות לסייע בקליטת עולים בארץ, לכן הן החליטו להבטיח בכל שנת לימודים מספר מסוים של מקומות באוניברסיטה לסטודנטים עולים.

- ציין והצג את המדיניות של משרד החינוך בחלוקת התלמידים העולים לקבוצות שונות.
- הסבר כיצד מדיניות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ציין והצג את המדיניות של האוניברסיטאות בהבטחת מקומות לסטודנטים העולים.
- הסבר כיצד מדיניות זו באה לידי ביטוי בקטע.

47. באחת המדינות פרסמה רשות הדואר חוברת הנחיות בנושא הנפקת בולים חדשים. בחוברת נאמר כי רצוי שהאיורים על גבי הבולים החדשים יהיו מגוונים ויתבססו על נושאים המייחדים קבוצות שונות באוכלוסייה, כגון תלבושות עממיות, טקסים ומאכלים אופייניים לקבוצות שונות.

- ציין והצג את הזכות החברתית שהעמותה מקדמת, לטענת ראש העירייה.
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

48. בישראל פועלים כמה וכמה ארגוני עובדים אשר מטרתם לדאוג לזכויות העובדים. אחד המנהלים בארגון העובדים הגדול בישראל אמר בראיון לעיתון שבגלל מספרם הגדול של הארגונים הם אינם פועלים ביעילות. לכן הוא מציע לכל הארגונים להתאחד. בתגובה לדברים אלה אמר יושב הראש של אחד הארגונים הקטנים כי ארגונו מתנגד לאיחוד כזה. לדבריו כל אחד מהארגונים פועל למען האינטרסים הייחודיים של העובדים החברים בו, ואם יתאחדו ארגונים אלה לארגון אחד הם לא יוכלו לפעול להשגת האינטרסים שלהם.

- ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שבא לידי ביטוי בעמדת הארגון הקטן.
- הסבר כיצד עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

49. בית ספר מסוים אוסר על התלמידים לצאת משטח בית הספר במהלך שעות הלימודים, ואף לא בזמני ההפסקות. אחד התלמידים יצא משטח בית הספר בלי אישור ונקרא לבירור אצל המנהלת. בבירור טען התלמיד שאיסור זה פוגע באחת מזכויותיו, ואין להעניש אותו על המעשה. בתשובה לדברי התלמיד אמרה המנהלת שהאיסור ידוע לכל התלמידים; הוא נקבע בתקנון בית הספר בהתאם לנוהלי משרד החינוך, ואף אושר על ידי המפקח על בית הספר. לכן התלמיד ייענש על הפרת האיסור.

- ציין והצג את הזכות שמימושה נפגע, לטענת התלמיד.
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ציין והצג את המובן של שלטון החוק (פורמלי או מהותי), שבא לידי ביטוי בתשובת המנהלת.
- הסבר כיצד מובן זה בא לידי ביטוי בקטע.

50. אישה נכה, המתגוררת בקומה העליונה בבניין ללא מעלית, התקינה מעלון (מתקן מיוחד להעלאת כיסא גלגלים). מתקן זה מאפשר לה להגיע לקומת מגוריה ולהיכנס לדירתה באופן עצמאי, כמו כל דייר אחר בבניין.

- השכנים של הדיירת הנכה דרשו ממנה לפרק את המעלון, בטענה שהוא מכער את חדר המדרגות, ומוריד את מחירי הדירות שלהם.
- ציין והצג את זכות שביקשה הדיירת הנכה לממש באמצעות התקנת המעלון, הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ציין והצג את הזכות שבשמה דרשו השכנים מהדיירת לפרק את המעלון. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

51. בעלי בניין באחת הערים בקנדה אסרו על יהודים שדרו באותו בנין לבנות סוכות במרפסות דירותיהם בחג הסוכות. כך נמנע מהדיירים היהודים לקיים את אחת ממצוות החג. הדיירים היהודים עתרו לבית המשפט העליון בדרישה לבטל את האיסור על בניית הסוכות. הם טענו שאיסור זה פוגע באחת מזכויותיהם. בית המשפט העליון קיבל את העתירה, ופסק כי ליהודים מותר לבנות סוכות במהלך החג, במרפסות של דירות הנמצאות בבתים משותפים, גם אם בעלי הבניינים מתנגדים לכך.

- ציין והצג את הזכות שבית המשפט הגן עליה בהחלטתו.
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

52. הולכת רגל נפגעה מרכב נוסע כשחצתה את הכביש במעבר חצייה. הנהג הפוגע ברח מהמקום ולא הגיש לה עזרה, כמצופה בחברה אנושית.

- בישראל קבעה הכנסת בחוק כי נהג רכב שהיה מעורב בתאונה שנפגע בה אדם, חייב לעצור את רכבו ולהזעיק עזרה.
- ציין והצג חובה של האדם (כאדם או כאזרח), שלא התקיימה במקרה זה.
- הסבר על פי הקטע כיצד חובה זו לא התממשה.

53. בכנסת התקבל חוק המחייב את לשכת עורכי הדין להעניק סיוע משפטי ללא תשלום למי שזכאי לכך. יוזמי החוק טענו שחוק זה יאפשר להגדיל את הסיכויים של מי שנפגע לתבוע זכויות המגיעות לו, או להתגונן כראוי מפני תביעות פליליות או אזרחיות המוגשות נגדו.

- ציין והצג את הזכות שהחוק נועד לקדם, הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

54. מועצת עירייה מסוימת אישרה תקציב לבניית מתקני ספורט בעיר. כעבור שנה נחקר ראש העיר על ידי המשטרה בחשד שהעביר כסף מתקציב זה שלא כדין לעמותה חברתית שבראשה עמד. בחקירתו במשטרה הדגיש האיש שלא לקח את הכסף לעצמו אלא העביר אותו לעמותה זו, שמטרתה לסייע לקשישים ולחלק מזון ובגדים לנזקקים. לדבריו הוא עשה זאת כדי שהעמותה תוכל להמשיך לפעול לרווחת הקשישים הנזקקים.

- ציין והצג את סוג העבריינות הפלילית שראש העירייה נחשד בה, הסבר כיצד סוג העבריינות שצינת בא לידי ביטוי בקטע.
- ציין והצג את הזכות החברתית שהעמותה מקדמת, לטענת ראש העירייה. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

55. מדינת ישראל מחייבת את יצרני הסיגריות להצמיד תווית אזהרה למוצרים שהם משווקים. באזהרה עליהם לכלול פירוט של הנזקים העלולים להיגרם למעשן ולמי שנמצא בסביבתו. המדינה מעוניינת לצמצם את העישון, ולהביא לידיעת כל אדם מהו הסיכון הכרוך בעישון כדי שיוכל להחליט על פי שיקול דעתו אם לעשן או לא. יצרני סיגריות שלא יפעלו על פי הכללים המחייבים ייענשו ויוטלו עליהם קנסות כבדים.

- ציין והצג זכות טבעית (זכות יסוד) שהמדינה מבקשת לממש באמצעות פרסום האזהרה, הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שיצרני הסיגריות מחויבים לפעול על פיו. הסבר כיצד עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

56. באחד המפעלים בישראל החליטה הנהלת המפעל לאסור על הקמה של נציגות עובדים. כמה פועלים במפעל פנו למנהל המפעל והתלוננו כי מעשה זה פוגע בזכות מסוימת של העובדים. המנהל דחה את תלונתם. בעקבות זאת פנו הפועלים לשאר העובדים בקריאה לפעול יחד איתם לשיפור מצבם של כלל העובדים במפעל.

- ציין והצג את הזכות של העובדים שנפגעה בעקבות ההחלטה של הנהלת המפעל. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

57. שאלת אנסין

בישראל קיימים היום פערים כלכליים גדולים בין עשירים לעניים. לצערי, המדיניות הכלכלית של ממשלת ישראל אינה תורמת לצמצום פערים אלה, אלא מגדילה אותם. היא גורמת לכך שמשאבי המדינה מועברים בהדרגה לבעלותם של העשירים, ואילו העניים נאלצים לעבוד בתמורה לשכר נמוך, המספק בקושי את הצרכים הבסיסיים ביותר שלהם, ופוגע ביכולתם לחיות באופן סביר ואנושי.

אני חושב שהמדינה חייבת להבטיח לאזרחיה קיום סביר ואנושי בדיוק באותה מידה שהיא חייבת לשמור על חייהם וביטחונם. לדעתי, היעדר שוויון בתחום החברתי הוא חמור לא פחות מהיעדר שוויון בתחום הפוליטי. מדינה דמוקרטית חייבת לדאוג לצמצום החברתיים והכלכליים בין אזרחיה, גם אם בכך היא פוגעת בזכותם של בעלי ההון לפעול בתנאים של תחרות חופשית. אם המדינה לא תדאג לכך, ירגישו בני השכבות החלשות שאינם יכולים להשפיע על הפעילות הציבורית והפוליטית במדינה, ויימנעו מהשתתפות בפעילות פוליטית. ואם כך יקרה, המדינה תתנהל רק לפי האינטרסים של העשירים, ולא של כלל האזרחים.

כדי לצמצם את הפערים הכלכליים והחברתיים בישראל, צבור האזרחים חייב להתעורר ולהביע את דעתו בנושאים אלה בכל הדרכים החוקיות העומדות לרשותו. רק כך נוכל להביא לשינוי בסדרי העדיפויות של הממשלה ולהשפיע על מדיניותה, באופן שיביא לשינוי בסדרי העדיפויות של הממשלה ולהשפיע על מדיניותה, באופן שיביא לשיפור במצב הכלכלי והחברתי של מעוטי יכולת בישראל.

- ציין והצג את הזכות של העניים שנפגעת, לדברי כותב המאמר, מעבודה תמורת שכר נמוך. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ציין והצג את סוג המנגנון לפיקוח והביקורת שכותב המאמר קורא להפעיל. הסבר כיצד מנגנון פיקוח זה בא לידי ביטוי בקטע.

1. הצג שתי גישות בעניין ההכרה של מדינות דמוקרטיות בזכויות מיעוטים.
2. בשאלת ההכרה בזכויות המיעוטים, מקובלות במדינות דמוקרטיות גישות שונות. הסבר גישה אחת, והבא דוגמא ליישום גישה זו במדינה אחת.
3. הסבר לשם מה מוענקות זכויות קבוצה.
4. ציין והדגם שתי זכויות קבוצה שניתנות במדינת ישראל.
4. הצג הבדל אחד בין זכויות האדם לזכויות מיעוטים (זכויות קבוצה).
5. הגישה הליברלית הקיצונית והגישה הליברלית המתונה מבטאות מדיניות שונה כלפי זכויות מיעוטים במדינות דמוקרטיות. הסבר את ההבדל בין שתי הגישות בעניין זה.
6. הסבר כיצד מדינת ישראל מאפשרת למיעוטים החיים בה לממש את זכויות הקבוצה שלהם בשני תחומים.
7. משרד החינוך החליט לפתח תכנית לימודים חדשה לבתי הספר הדרוזיים.
 - ציין והצג את הזכות שעליה התבססה החלטת משרד החינוך.
 - הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
8. הצג את הגישה הליברלית המתונה ביחס לזכויות המיעוטים.
9. באחת המדינות הדמוקרטיות באירופה השפה של האוכלוסייה השוכנת בצפון המדינה שונה מהשפה הרשמית של המדינה. תושבי הצפון הקימו בתי ספר שם מלמדים את כל המקצועות בשפה של אזור הצפון. בהצבעה בפרלמנט הוחלט לחייב את כל בתי הספר ללמד רק בשפה הרשמית של המדינה.
 - ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שעל-פיו פעל הפרלמנט.
 - הסבר כיצד עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.
 - ציין והצג את הזכות שנפגעה בעקבות החלטת הפרלמנט.
 - הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

1. הצג שני אמצעי ביקורת בלתי פורמלית (לא ממסדית) המקובלים במדינה דמוקרטית, והסבר כיצד כל אחד מהם תורם להגבלת כוחו של השלטון.
2. מדינת ישראל מכרה ליזמים פרטיים רצועת חוף במרכז הארץ לשם בנייתו של כפר נופש. נערה המתגוררת באזור החליטה למחות ולהיאבק נגד העסקה, וסחפה אחריה תומכים רבים שהצטרפו למאבקה. לטענתם, החוף שנמכר הינו שטח ציבורי הידוע כתל ארכיאולוגי, ומשמעות הפיכתו לכפר נופש היא גזילת השטח ופגיעה באוצרות היסטוריים ואוצרות טבע השייכים לכלל הציבור. גל המחאה הביא את מבקר המדינה לחקור את הליך מכירת החוף. היזמים, שרכשו את החוף, טוענים שהליך הרכישה היה תקין וכי הם מואשמים באופן שקרי, על לא עוול בכפם, בשחיתות ובגניבה.
 - ציין והצג סוג של מנגנון פיקוח וביקורת הבא לידי ביטוי באירוע. הסבר כיצד סוג המנגנון שהצגת בא לידי ביטוי באירוע.
 - ציין והצג זכות של היזמים הפרטיים אשר נפגעה, לטענתם. הסבר כיצד הזכות שהצגת באה לידי ביטוי באירוע.
3. באחת ממדינות אירופה היה נהוג חינוך חינם לאזרחים. המדינה מימנה את כל הוצאות מערכת החינוך, מגן הילדים ועד סיום הלימודים באוניברסיטה. לאחרונה הוחלט לקצץ את תקציב החינוך ולדרוש מהסטודנטים לשלם שכר לימוד עבור הלימודים באוניברסיטאות ובמכללות. בתגובה להחלטה זו השביתו ארגוני הסטודנטים את הלימודים במוסדות אלו ויצאו להפגנות סוערות מול משרדי החינוך והאוצר.
 - ציין והצג את המנגנון לפיקוח וביקורת על השלטון שהפעילו ארגוני הסטודנטים. הסבר כיצד מנגנון פיקוח זה בא לידי ביטוי בקטע.
4. במאי קולנוע ידוע יצר סדרת סרטים שבהם הציג את התהליכים של קבלת החלטות במוסדות הממשל בארצות הברית. בסרטים אלו טען הבמאי שהאינטרסים של בעלי ההון הם שמנחים את הפעולות של מוסדות הממשל, ולא האינטרסים של כלל האזרחים. באמצעות סדרת הסרטים הצליח הבמאי לעורר דיון ציבורי נרחב שהשפיע על דרכי הפעולה של הממשל.
 - ציין והצג את סוג המנגנון (פורמלי או בלתי פורמלי) לפיקוח ולביקורת על השלטון, שבא לידי ביטוי בקטע. הסבר כיצד סוג מנגנון זה בא לידי ביטוי בקטע.
5. בתוניסיה השתתפו אלפי אזרחים בהפגנות סוערות בדרישה להפיל את השלטון במדינה ולכונן בה משטר דמוקרטי. פרשנים טוענים כי לרשתות חברתיות באינטרנט כגון "פייסבוק" או "טוויטר" היה תפקיד חשוב בהפלת השלטון מכיוון שמה שנכתב בהן עודד את האזרחים לפעול לשינוי המציאות במדינה.
 - ציין והצג את סוג מנגנון הפיקוח (פורמאלי או בלתי פורמאלי) שהביא להפלת השלטון בתוניסיה. הסבר כיצד סוג מנגנון זה בא לידי ביטוי בקטע.

1. הצג שני הבדלים בין שלטון החוק במדינה דמוקרטית לבין שלטון החוק במדינה שהמשטר בה אינו דמוקרטי.
2. מהו שלטון החוק במובן הפורמלי?
מדוע הוא אינו תנאי מספיק לקיומו של שלטון חוק ראוי במדינה דמוקרטית?
3. הסבר שני הבדלים בין שלטון החוק במדינה דמוקרטית לבין שלטון החוק במדינה שהמשטר בה אינו דמוקרטי.
4. הסבר מהו המובן המהותי של שלטון החוק?
5. הסבר הבדל אחד בין פקודה בלתי חוקית לפקודה בלתי חוקית בעליל.
6. הסבר את המושג "פקודה בלתי חוקית בעליל".
- הסבר כיצד ציות לפקודה כזאת פוגע במימוש חובות האדם כאדם.
7. כדי לעודד מורים ללמד ביישובים מרוחקים ממרכז הארץ, חוקקה הכנסת חוק חדש. על פי חוק זה ניתנות הטבות כספיות למורים המלמדים ביישובים מסוימים. כמעט כל היישובים האלה הם יהודיים, ואילו מורים המלמדים ביישובים ערביים, הסמוכים ליישובים יהודיים אלה, אינם זכאים להטבות אלה. המורים שאינם זכאים להטבות עתרו לבג"ץ, בטענה שהחוק פוגע בעקרון שלטון החוק.
- ציין והצג את המובן של שלטון החוק, שנפגע בעקבות חקיקת החוק החדש.
- הסבר כיצד מובן זה בא לידי ביטוי בקטע.
8. שוטרים הגיעו לביתו של חשוד בהעלמת מס, ובידם צו של בית משפט. מטרתם הייתה לערוך חיפוש בבית כדי להחרים מסמכים הדרושים לחקירת העניין. חברת כנסת, שהבית הוא בית משפחה, מנעה מהשוטרים לערוך את החיפוש בטענה כי גם היא מתגוררת בבית זה ויש לה חסינות.
- איש ציבור מתח ביקורת על התנהגותה של חברת הכנסת. לדבריו, אמנם מה שעשתה היה חוקי, אבל מקרה זה רק מדגיש עד כמה חוק החסינות, כפי שהוא נהוג בישראל, פוגע בעיקרון השוויון.
- ציין והצג את המובן של שלטון החוק שלפיו ביסס איש הציבור את ביקורתו.
- הסבר כיצד מובן זה בא לידי ביטוי בקטע.
9. באחד מיישובי הבדווים בנגב, הילדים חייבים לחצות ערוץ של נחל, כדי להגיע לבית הספר שבו הם לומדים. בעונת הגשמים יש שיטפונות בנחל. העמותה לדו קיום בנגב עתרה לבג"ץ בדרישה שיחייב את המדינה לבנות גשר מעל ערוץ הנחל. בדיון בבג"ץ טען נציב המדינה שהמדינה אינה חייבת לספק ליישוב הבדווי שירותים, כמו ביוב, חשמל, או כבישים מכיוון שהישוב נבנה ללא אישור מהמדינה ואין לו מעמד חוקי. בג"ץ החליט שהמדינה חייבת לבנות את הגשר. הנימוק להחלטתו היה שאמנם אין ליישוב מעמד חוקי, אבל במקרה זה גוברת חובת המדינה להגן על זכויות אזרחיה.
- ציין והצג את המובן של שלטון החוק שעליו ביסס נציג המדינה את טענתו.
- הסבר כיצד מובן זה בא לידי ביטוי בקטע.

גבולות הדמוקרטיה

1. הסבר מהו עקרון "הדמוקרטיה המתגוננת".
2. הצג שתי סכנות שנובעות מיישום עקרון "הדמוקרטיה המתגוננת".
3. הצג תנאי אחד המאפשר לפסול רשימה מהתמודדות בבחירות לכנסת.
4. מאז המלחמה באפגניסטן בשנת 2002 נעצרו שם מאות אנשים והם עצורים בבסיס צבאי אמריקאי בקובה. העצירים מוחזקים בבסיס על-פי צווים מנהליים – הם לא יובאו בפני שופט ולא הואשמו בעברה כלשהי.
- הממשל האמריקאי טוען שעצירים אלה הם חלק מרשת טרור בין לאומית המסכנת את אזרחי ארה"ב ואנשים בעולם כולו. בית המשפט בארה"ב קבע לאחרונה שהמעצר הזה אינו חוקי והוא פוגע בזכויות אדם בסיסיות.
- ציין והצג את העיקרון שעל פיו מוחזקים העצירים.
- הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.
- ציין והצג את הזכות של העצירים שנפגעת.
- הסבר כיצד זכות זה בא לידי ביטוי בקטע.
5. לשירותי הביטחון הגיע מידע על קבוצה קיצונית המתכננת לעשות מעשים שיפגעו בשלום הציבור. כדי למנוע פגיעה זו, הורה שר הביטחון לעצור את מנהיגי הקבוצה בלי משפט למשך 6 חודשים. העצורים עתרו לבג"ץ בטענה שהמעצר אינו חוקי, אולם בג"ץ דחה את העתירה וקבע ששר הביטחון פעל בהתאם לסמכותו.
- ציין והצג את האמצעי ששר הביטחון הורה על הפעלתו.
- הסבר כיצד אמצעי זה בא לידי ביטוי בקטע.

יסודות חוקתיים בישראל: שבות ואזרחות

1. חוק השבות נועד להבטיח שמדינת ישראל תהיה מדינת העם היהודי, אך מכוח חוק זה עולים לארץ גם אנשים שאינם יהודים. הסבר היגד זה על שני חלקיו.
2. הסבר כיצד חוק השבות מבטא את העובדה שישראל היא מדינה יהודית.
3. ציין שתי חובות של האזרח כלפי המדינה ושתי חובות של המדינה כלפי האזרח.
4. ציין והצג שתי דרכים לקבלת אזרחות במדינת ישראל.
- הצג את שתי השיטות המקובלות בעולם לרכישת אזרחות: דין הדם, דין הקרקע.
5. הסבר מדוע מדינות לאום אתניות מעדיפות את שיטת דין הדם.
6. בשנת 1958 עתר רופאייזן לבג"ץ. מה תבע רופאייזן בעתירתו, ומדוע היא נדחתה? איזה תיקון בעניין זה הוכנס לחוק השבות ב-1970?
7. הצג שני תנאים לזכאות לאזרחות ליהודים ושני תנאים לזכאות לאזרחות ללא יהודים. הסבר כיצד מבטאים תנאים אלה את העובדה שישראל היא מדינת לאום.
8. יהודייה שהתנצרה בקשה לעלות לישראל, בטענה שהיא זכאית לכך מכוח חוק השבות. שר הפנים סרב לאשר את בקשתה. הסבר על מה ביסס שר הפנים את סירובו.

9. בחור שאביו יהודי ואמו נוצרייה בקש שיאפשרו לו לעלות לארץ לפי חוק השבות. הפקידה שטפלה בבקשה אמרה לבחור שאמנם הוא אינו מתאים להגדרה "מי הוא יהודי" על פי חוק השבות, אך הוא זכאי לעלות ארצה. הסבר את שני חלקי התשובה של הפקידה.
10. חוק האזרחות של פולין קובע כי בני העם הפולני שחיים מחוץ לפולין ורוצים להגר אליה יקבלו אזרחות פולנית, והממשלה תסייע בקליטתם במדינה.
 - ציין והצג את השיטה הנהוגה בפולין לרכישת אזרחות.
 - הסבר כיצד שיטה זו באה לידי ביטוי בקטע.
11. אדם החי בחוץ לארץ גילה שסבו היה יהודי אף כי הוא עצמו אינו יהודי הוא החל להתעניין בתולדות העם היהודי ובתרבותו, ואף שקל לעלות לישראל. הוא פנה לשגרירות ישראל, במדינה בה חי, כדי לבדוק אם יוכל לבוא לישראל ולחיות בה. בתשובה לפנייתו נאמר לו שלפי חוק האזרחות הוא זכאי לאזרחות ולכן יוכל לקבוע את מקום מגוריו בארץ.
 - ציין והצג את הדרך (תנאי) לקבלת אזרחות לפי חוק האזרחות, שלפיה מתבססת תשובת השגרירות.
 - הסבר כיצד דרך זו באה לידי ביטוי בקטע.

יסודות חוקתיים בישראל: חוקה וחוקי יסוד

1. הסבר דעה אחת התומכת בחוקה בישראל ודעה אחרת המתנגדת לה.
2. הצג שתי מטרות של חוקה במדינה דמוקרטית.
 - הדגם כיצד מטרות אלה באות לידי ביטוי בשני חוקי יסוד של מדינת ישראל.
3. הכרזת העצמאות מכריזה על עקרונות היסוד של מדינת ישראל, אך היא אינה חוקה.
 - הסבר היגד זה על שני חלקיו.
4. הסבר כיצד חוקה מגבילה את עוצמתו של השלטון.
5. הצג שני מאפיינים של "חוקי יסוד".
 - הסבר כיצד מאפיין אחד של חוקי יסוד עשוי למנוע את הסכנה של "עריצות הרוב".
6. הבא מהכרזת העצמאות שני ביטויים של מחויבות לאופי הדמוקרטי של מדינת ישראל.
 - הסבר כיצד "חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו" ו"חוק יסוד: חופש העיסוק" מחזקים את המעמד המשפטי של הכרזת העצמאות.

הרשות המחוקקת

1. הצג את המושג "חסינות עניינית" (מהותית) של חברי הכנסת.
2. הצג את שלב הקריאה הראשונה ואת שלב הקריאה השלישית בחקיקת חוק במדינת ישראל.
3. הצג שני תפקידים של הכנסת.
4. הצג הבדל אחד בין העבודה במליאת הכנסת לבין העבודה בוועדות הכנסת.
5. הצג את עקרון הגבלת השלטון.
6. הסבר כיצד אחד התפקידים של היועץ המשפטי לממשלה מממש עיקרון זה.
7. מדוע חשוב להעניק חסינות לחברי כנסת?
8. הצג טיעון אחד של המתנגדים למתן חסינות לחברי הכנסת.
9. הסבר מדוע תהליך הענקת חסינות (בעבר: הסרת חסינות) הוא ביטוי לעירוב סמכויות בין רשויות השלטון.
10. מהו המובן המהותי של שלטון החוק?
11. הסבר כיצד תהליך החקיקה במדינה דמוקרטית יכול לסייע בשמירה על המובן המהותי של שלטון החוק.
12. הצג את המושג "דמוקרטיה כצורת ממשל".
 - הסבר כיצד אחד מתפקידי הכנסת מיישם מובן זה של הדמוקרטיה.
13. חברי כנסת ממפלגה המייצגת חקלאים חסמו בניגוד לחוק את הכניסה לאחד הנמלים. הם עשו זאת במחאה על שהממשלה מתירה יבוא של פירות וירקות ובכך פוגעת בחקלאים המקומיים. מנהל הנמל פנה אל היועץ המשפטי לממשלה וקרא לו להעמיד לדין את חברי הכנסת, משום שבחסימת הכניסה לנמל הם עברו על החוק. בתשובה לפנייה זו אמר היועץ המשפטי לממשלה שחברי הכנסת חסמו את הכניסה לנמל כדי להגן על ענייניהם של החקלאים המקומיים, לכן אי-אפשר להעמידם לדין על מעשה זה.
 - ציין והצג את סוג החסינות שבא לידי ביטוי בתשובתו של היועץ המשפטי לממשלה.
 - הסבר כיצד סוג זה של חסינות בא לידי ביטוי בקטע.
14. ראשי ממשלה בישראל הציגו בשנים האחרונות את המדיניות החדשה של ממשלתם בנאומים שנשאו מחוץ למשכן הכנסת. הם עשו זאת מפני שחברי הכנסת נוהגים לקטוע בקריאות ביניים נאומים במליאה, הזוכים לסיקור תקשורתי.
 - אחד מחברי הכנסת טען שהתנהגות זו של ראשי הממשלה אינה ראויה במדינה דמוקרטית משום שקריאות הביניים של חברי הכנסת הן ביטוי לחוסר שביעות הרצון של הציבור מתפקוד הממשלה. לדבריו, הימנעות ראשי הממשלה מלנאום לפני הכנסת אינה מאפשרת לכנסת למלא את תפקידה כראוי.
 - ציין והצג תפקיד אחד של הכנסת, שבשמו טען חבר הכנסת.
 - הסבר כיצד תפקיד זה בא לידי ביטוי בקטע.

15. חברי כנסת ממפלגה הדוגלת בהגנת הסביבה חסמו בגופם את הכניסה למפעל מזהם, והפריעו לפעילותו. מנהל המפעל פנה אל היועץ המשפטי לממשלה וקרא לו להעמיד את חברי הכנסת האלה לדין משום שבחסימת הכניסה למפעל הם עברו על החוק. בתשובה לפנייה זו הסביר היועץ המשפטי לממשלה שחברי הכנסת חסמו את הכניסה למפעל כדי להעלות את נושא ההגנה על הסביבה לסדר היום הציבורי, לכן אי אפשר להעמידם לדין על מעשה זה.
- ציין והצג את סוג החסינות שבא לידי ביטוי בתשובה של היועץ המשפטי לממשלה. הסבר כיצד סוג זה של חסינות בא לידי ביטוי בקטע.
16. ראשי ממשלה בישראל הציגו בשנים האחרונות את המדיניות החדשה של ממשלתם בנאומים שנשא מחוץ למשכן הכנסת. הם עשו זאת מפני שחברי הכנסת נוהגים לקטוע בקריאות ביניים נאומים במליאה, הזוכים לסיקור תקשורתי.
- אחד מחברי הכנסת טען שהתנהגות זו של ראשי הממשלה אינה ראויה במדינה דמוקרטית, משום שקריאות הביניים של חברי הכנסת הן ביטוי לחוסר שביעות הרצון של הציבור מתפקוד הממשלה. לדבריו, הימנעות של ראשי הממשלה מלנאום לפני הכנסת אינה מאפשרת לכנסת למלא את תפקידה כראוי.
- ציין והצג תפקיד אחד של הכנסת, שבשמו טען חבר הכנסת. הסבר כיצד תפקיד זה בא לידי ביטוי בקטע.

הרשות המבצעת

1. הסבר מהי אחריות ממשלתית.
2. הסבר מהי אחריות מיניסטרואלית.
3. הצג עיקרון דמוקרטי הבא לידי ביטוי באחריות הממשלה ובאחריות המיניסטרואלית.
4. הצג שלוש דרכי ביקורת של היועץ המשפטי לממשלה.
5. הצג שניים מהתפקידים של היועץ המשפטי לממשלה.
6. הסבר את כפל התפקידים של היועץ המשפטי לממשלה העלול לגרום לניגוד עניינים.
7. הצג עקרון דמוקרטי הבא לידי ביטוי בפעולותיו השונות של היועץ המשפטי לממשלה.
8. הצג את עקרון הגבלת השלטון. הסבר כיצד אחד התפקידים של היועץ המשפטי לממשלה מממש עיקרון זה.
9. פקיד שעבד באחד משרדי הממשלה גנב כסף מקופת המשרד. כאשר התגלה המעשה, דרש אחד מחברי הכנסת שהשר הממונה על משרד זה יסביר לכנסת כיצד התאפשר הדבר.

- ציין והצג את העיקרון (סוג האחריות) שחבר הכנסת דרש את מימוש.

הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.
10. הממשלה החליטה ברוב דעות על הצעת התקציב לשנה מסוימת. כאשר ההצעה הוגשה לאישור הכנסת, אחד השרים שהתנגד להחלטה הצביע נגד אישורה. בתגובה על המעשה, פיטר אותו ראש הממשלה.

- ציין והצג את העיקרון (סוג האחריות) שבשמו פיטר ראש הממשלה את השר.

הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

11. שר המסחר והתעשייה חתם על הסכם סחר עם מדינה שעמה אין לישראל קשרים דיפלומטיים. אחד מחברי הכנסת הביע את מחאתו על מעשה זה, וטען כי השר לא היה מוסמך לחתום על הסכם זה בלי אישור הכנסת.
- בתגובה לטענה זו אמר דובר השר כי הממשלה היא שמנהלת את ענייני הכלכלה של ישראל, וכי אין חוק המחייב אותה לקבל את אישור הכנסת להסכמי סחר שהיא חותמת עליהם. לכן שר במסחר והתעשייה רשאי לחתום על הסכמים אלו בשם ממשלת ישראל.
- ציין והצג את הסמכות של הממשלה, שבשמה פעל שר המסחר והתעשייה. הסבר את תשובתך על פי הקטע
12. בעלי תפקידים בכירים בשירות הציבורי כגון מנכ"ל משרד ממשלתי, מפכ"ל המשטרה או הרמטכ"ל ממונים על ידי הממשלה. המינוי מחייב דיון בוועדת מינויים מיוחדת, שתפקידה לבדוק את תהליך המינוי ולאשר שהמועמד מתאים למלא את התפקיד. פעולת הוועדה אמורה להבטיח שהמינוי ראוי, ונעשה משיקולים ענייניים של טובת המדינה.
- ציין והצג את הדרג הממשלתי (נבחר או מנהלי) שהוועדה מוסמכת לאשר את מינויו. הסבר כיצד דרג זה בא לידי ביטוי בקטע.

הרשות השופטת

1. הסבר את הגישה הפורמליסטית של שופטים בנוגע למרות החוק.
 2. מדוע חשוב שהרשות השופטת תהיה בלתי תלויה (עצמאית) ברשויות השלטון האחרות? הצג שני דוגמאות לאי תלות זו, כפי שהיא באה לידי ביטוי במדינת ישראל.
 3. הצג שני כללים שמטרתם להבטיח את עצמאותה של הרשות השופטת בישראל.
 4. הצג שני הבדלים בין המשפט הפלילי למשפט האזרחי.
 5. הסבר כיצד שלושה מעקרונות הדמוקרטיה ו/או זכויות האדם והאזרח באים לידי ביטוי בתהליך העבודה של הרשות השופטת במדינת ישראל.
 6. הצג את שני התפקידים של בית המשפט העליון.
 7. הצג שני תפקידים של בית המשפט המחוזי.
 8. הצג שניים מסוגי המשפט בישראל.
 9. עורכת של עיתון מקומי פרסמה כתבה ובה היא טענה כי ראש עירייה מסוים אינו ראוי לכהן בתפקידו. לטענתה, ראש העירייה נבחר על בסיס מידע שקרי שהפיץ בציבור במסמך שבו פירט את כישוריו והשכלתו במהלך תעמולת הבחירות.
- בתגובה לכתבה הגיש ראש העירייה לבית משפט השלום תביעת לשון הרע נגד עורכת העיתון. הוא דרש מעורכת העיתון פיצוי כספי על הנזק שנגרם לו לכאורה בגלל פגיעה בשמו הטוב. בבית המשפט הוכח שהדברים שנכתבו בכתבה נכונים והתביעה אינה מוצדקת. לפיכך דחה בית השפט את תביעתה.
- ציין והצג זכות שמימשה עורכת העיתון במעשיה.
- הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ציין והצג לאיזה סוג משפט (פלילי, אזרחי, חוקתי) הופנתה התביעה של ראש העירייה. הסבר כיצד סוג משפט זה בא לידי ביטוי בקטע.

10. לאחרונה נעשו כמה ניסיונות לשנות את דרך בחירת השופטים בישראל. אחת ההצעות הייתה להגדיל את מספר נציגי הכנסת והממשלה בוועדה לבחירת שופטים, כך שהם יהיו רוב בוועדה. מגישי ההצעה טענו שבדרך זו הוועדה תשקף באופן מובהק יותר את העמדות שנבחרו העם מייצגים.

בתגובה להצעה זו אמר משפטן ידוע שהקטנת חלקם של נציגי מערכת המשפט בוועדה תפגע במימוש של אחד העקרונות החשובים המנחים את הפעילות של הרשות השופטת, ולכן יש להימנע ממנה.

- ציין והצג את העיקרון המנחה את הרשות השופטת, שההצעה תפגע במימושו.
- הסבר כיצד הפגיעה בעיקרון זה באה לידי ביטוי בקטע.

11. שאלת אנסיין

"בשנים האחרונות חלק משופטי בג"ץ נוקטים גישה שיפוטית אקטיביסטית וגישה זאת נתקלת לעיתים בהתנגדות מצד גורמים שונים. לדוגמה בעקבות עתירה שהגישו אזרחים נגד המדינה בעניין בניית מקלטים פסק הבג"ץ שאף כי המדינה השתמשה כבר בכל סכום התקציב שנקבע בתקציב המדינה לצורך זה היא חייבת להמשיך בבניית מקלטים כדי לשמור על חייהם וביטחונם של האזרחים.

אחד השרים התנגד נמרצות לפסיקה. לטענת השר בשום מקרה אסור לבג"ץ להתערב בעניינים שבסמכות הממשלה, ובמקרה זה התערבותו פוגעת בעיקרון דמוקרטי חשוב. לדבריו בג"ץ אמור להתעסק רק בעניינים משפטיים. ואילו ניהול המדינה מסור כולו לידי הממשלה. ממשלת ישראל היא הנושאת באחריות למעשייה ואם יגרם משבר כלכלי בגלל הוצאות שלא נכללו בתקציב לא בג"ץ יתמודד עם המשבר כי אם הממשלה.

בניגוד לשר אני חושב במקרים מסוימים בג"ץ לא רק רשאי להתערב בפעילות הממשלה ולפקח עליה אלא אף חייב לעשות זאת. בכך בג"ץ יכול לתרום להשגת המטרה של אותו עיקרון דמוקרטי. עם זאת בג"ץ נאלץ לפגוע לשם כך בעיקרון דמוקרטי אחר. הריבונות של ציבור האזרחים בניהול ענייני המדינה- משום שהממשלה תפעל במקרה זה בכוח פסיקתו של בית המשפט ולא מכוחו של הציבור. אף על פי כן, לדעתי פגיעה זאת מוצדקת מפני שמטרתה לשמור על זכויותיהם של האזרחים עצמם."

- א. לדברי כותב המאמר בג"ץ נוקט גישה שיפוטית אקטיביסטית. הצג גישה זו הסבר כיצד גישה זאת באה לידי ביטוי בדוגמה שמביא כותב המאמר.
- ב. ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שנפגע לטענת השר מהתערבות בג"ץ בפעילות הממשלה.
- הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.
- ג. ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שנפגע מפסיקת הבג"ץ לדעתו של כותב המאמר.
- הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

השע הלאומי

- 1. הצג שני גורמים לשע הלאומי בישראל.
- 2. הצג ביטוי אחד להשתלבות הדרושים בחברה הישראלית, וביטוי אחד לייחודם כקבוצה.
- 3. הסבר מהו משאל עם.
- הסבר מדוע השימוש במשאל עם עלול להעמיק את השע הלאומי בישראל.

4. הצג שני מאפיינים מרכזיים של הגישה "מדינת התורה" בנוגע לאופייה של מדינת ישראל. הצג חוק אחד של מדינת ישראל שהתומכים בגישה זו מסכימים לו, והסבר מדוע הם מסכימים לו.
5. מדינת ישראל היא גם מדינתם של יהודי התפוצות, ובכל זאת הם אינם יכולים להצביע בבחירות בישראל. הסבר קביעה זו על שני חלקיה.
6. אחת הקהילות היהודיות בעולם ערכה מגבית לגיוס תרומות. בכסף שנאסף הוקם ארגון שפועל בישראל בתחומים חברתיים שונים, כמו הכשרת מנהיגות צעירה, שיקום שכונות, קידום החינוך ועוד.
12. הצג את גישת "**מדינת העם היהודי**". הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע.

7. שאלת אנסיין

בשנים האחרונות עלתה שוב שאלת הזהות המשותפת במדינת ישראל. לפי אחת העמדות יש לטפח את מגוון הזהויות של הקבוצות השונות בחברה הישראלית ואין לכפות עליהן זהות משותפת. לדעתי, התומכים בעמדה זו מתנגדים בעצם רק לכפייה של זהות לאומית יהודית משותפת, אבל אין הם מוכנים לוותר על זהות אזרחית משותפת שמשמעה אימוץ ערכי הדמוקרטיה ע"י כל הקבוצות במדינה.

לטענתי מדינת היהודים לא הוקמה רק למען "מכנה משותף" אזרחי הרי כדי לחיות עפ"י ערכי הדמוקרטיה, יהודים יכולים לבחור לחיות בכל מדינה דמוקרטית אחרת.

אמנם חשוב שמדינת ישראל תהיה דמוקרטית ותשמור על זכויות האדם, אבל ייחודה של מדינת היהודים צריך להיות דווקא בטיפוח של זהות לאומית יהודית משותפת.

זהות לאומית יהודית משותפת צריכה לכלול שלושה מרכיבים יסודיים: השפה העברית, ארץ ישראל והתרבות היהודית, הכוללת בין השאר שבתות וחגים, נישואין וגירושין עפ"י הדת היהודית.

בנוסף צריך לאפשר לאזרחי מדינת ישראל לקבוצות שאינן שייכות ללאום היהודי לטפח ולבטא את המאפיינים התרבותיים והדתיים המיוחדים להם.

(מעובד עפ"י המאמר ב-הארץ)

- א. הצג מהם "יסודות פוליטיים" של מדינת לאום ומהם "יסודות אתניים" של מדינת לאום. לדעת מחבר המאמר הזהות המשותפת במדינת ישראל צריכה להיות מורכבת מיסודות פוליטיים ומיסודות אתניים. הסבר קביעה זו עפ"י הקטע.
- ב. הצג את הגישה **מדינת היהודים** המופיע בקטע והסבר כיצד הגישה באה לידי ביטוי בקטע. מחבר המאמר אינו מסתפק בגישה זו בתפיסתו את מדינת ישראל. הסבר קביעה זו עפ"י הקטע.

8. שאלת אנסיין

לפני מספר שנים פסק בג"צ כי על המדינה להכיר ב"גיוור קפיצה", הכוונה לגיוור רפורמי שנעשה בחו"ל. פסיקה זו חייבה את משרד הפנים לרשום בסעיף הלאום בתעודת הזהות של מי שעבר גיוור כזה את המילה יהודי.

שר הפנים אז, (אלי ישי), סירב לעשות כך וקבע כי בתעודות הזהות אשר יונפקו מעתה ואילך יסומנו בסעיף הלאום כוכביות.

ברישום האוכלוסין ובמסמכים רשמיים כמו תעודת לידה, עדיין ממשיכים לרשום את סעיף הלאום, יהודי, כבעבר.

בעתירה אחרת בנושא זה, קבוצה של אנשי רוח עתרה לבג"ץ בדרישה לחייב את מדינת ישראל לרשום בסעיף הלאום בתעודת הזהות "ישראלי" ולהכיר בישראלי כלאום לכל דבר ועניין.

בתשובת המדינה לבית המשפט נטען כי שינוי שכזה יביא להתפוררותו של העם.

פרופ' יוסף אגסי שהוא אחד מהעותרים אמר "העובדה שמדינת ישראל אינה מוכנה לרשום את המילה ישראלי בסעיף הלאום מעידה על כך שאנו חיים בגטו, השאלה לאיזו דת האדם שייך אינה רלוונטית ואין לערב פוליטיקה עם דת. העובדה שיש כוכביות בתעודת הזהות, לא פותרת את העניין. סעיף הלאום צריך להימחק לחלוטין".

העיתונאי אורי אורבך (היום חבר כנסת) שהתנגד להצעה אמר "אני יהודי, ומדינת ישראל היא מדינת היהודים, אני רוצה שזה יבוא לביטוי בתעודת הזהות. הם טוענים שהסעיף הזה יוצר אפליה, אבל גם בחוק השבות יש אפליה. לא כל אדם שרוצה יכול להגר לכאן".

(מעובד על פי מאמר מאת אריה נאור ריבונות מדינת ישראל במחשבה יהודית אורתודוקסית'. פוליטיקה, גיליון 2, דצמבר 1998)

- מגישי העתירה מייצגים את גישת "**מדינת כלל אזרחיה**" כגישה המתאימה למדינת ישראל. הצג את הגישה והסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בעתירתם.

9. שאלת אנסיין

"להלכה אנחנו עם אחד. למעשה, אנחנו בכלל לא עם. אין שום בסיס אוניברסלי לעם היהודי כעם אנו מציעים דרך אחרת – חזרה לחוקת התורה. רק כך נחזור להיות עם אחד, מאוחד ומלוכד. למדינה כגוף עצמאי אין משמעות. לעם יש משמעות רבה בעיניים, וחשוב שהעם יחזור להיות יהודי. כיום חלק מהעם שחי כאן הוא בלתי מוגדר כי ליהדות אין שום משמעות בלי תורה ואמונה. גם השלטון כאן אינו מוגדר. השלטון מדבר בשם היהדות אך אינו יהודי כי אינו פועל לפי חוקת התורה. מדינה שהחוק שלה בריטי וטורקי נשארת יהודית אולי רק בזכות נוכחותו של רוב יהודי בה."

א. הצג את גישת "**מדינת התורה**".

הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע.

ב. הצג את גישת "**מדינת היהודים**".

הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע.

ג. הצג שלושה תנאים לקיומה של מדינה, והוכח את קיומו של אחד מהם בקטע.

10. שאלת אנסיין

קיימות גישות שונות בנוגע לאופי היהודי של מדינת ישראל. בניסיון להגיע לפשרה, העלו אחד מתומכי הגישה **מדינת יהודית-דתית-לאומית** ואחת מתומכי הגישה של **מדינת לאום יהודית-תרבותית** הצעה משותפת שכוללת פשרות בעניינים שונים.

הצעת הפשרה בעניין השבת היא שכל החנויות, כולל אלו שבקיבוצים, במושבם ובצידי הדרכים, יהיו סגורות בשבתות ובחגים. לעומת זאת, מסעדות ובתי בילוי יהיו פתוחים בשבתות, ותתאפשר תחבורה ציבורית, אם כי מוגבלת.

הצעת הפשרה בעניין הנישואין והגירושין היא שבמקביל לנישואין הדתיים, הנהוגים כיום במדינת ישראל על-פי חוק, תינתן גם אפשרות חוקית להינשא במדינה בנישואים אזרחיים. עם זאת, גם בנישואין אזרחיים תהיה חובה לוודא שבני הזוג המתכוונים להינשא הם פנויים (אינם נשואים) על-פי ההלכה. הדבר נועד למנוע מצב שבו אישה תינשא בנישואין אזרחיים, כאשר היא עדיין נחשבת אשת איש מבחינת ההלכה.

א. הצג את הגישה "**מדינה דתית-לאומית**", והצג שני ויתורים שמוכן לעשות התומך בגישה זו, על-פי הקטע.

ב. הגישה "**מדינת התורה**" והגישה של "**מדינת כלל אזרחיה**" מתנגדות להצעות הפשרה שבקטע. בחר בהצעת פשרה אחת הנזכרת בקטע, והסבר את ההתנגדות של כל אחת מהגישות האלה להצעת הפשרה שבחרת.

ג. מהו סוג הלאומיות שאותו יעדיף אדם התומך בגישה מדינת ישראל – מדינת כלל אזרחיה וסוג הלאומיות אותו יעדיף אדם התומך בגישה מדינת העם היהודי. נמק תשובתך.

11. שאלת אנסיין

"לצורך שמירה על צביונה וזהותה היהודיים של המדינה יש לפעול להגדלת הרוב היהודי בארץ ישראל. הדת היהודית ומסורת ישראל הן אבן היסוד לקיומו של העם היהודי במשך 2000 שנות גלות. התנועה תפעל להשרשת ערכיה הנצחיים של תורת ישראל בחיי האומה. מדינת ישראל היא מדינה יהודית דמוקרטית. התנועה מתנגדת לפגיעה באופי היהודי ובצביונה היהודי של המדינה ומזהירה מפני מצב שבו מאבק לא מבוקר בממסד הדתי ובחקיקה בעלת אופי דתי ישתקו את אופייה היהודי של המדינה. התנועה תומכת בשילוב חקיקה על פי המשפט העברי. התנועה תקדם את העיקרון של הקצאת משאבים ותקציבים נוספים ליישובי הדרוזים והצ'רקסים וליישובים אחרים לא מפותחים דיים שבהם הרוב משרת בצבא. התנועה תפעל למתן ביטוי הולם באמצעי התקשורת השונים לדעות ולזרמים שונים בחברה הישראלית תוך איזון נאות, כבוד הדדי ושמירה על זכותן של קבוצות מיעוט לבוא לידי ביטוי באמצעי התקשורת הממלכתיים".

א. הצג את הגישה "**מדינה דתית לאומית**".

הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בטענה של כותב המאמר.

ב. הצג שתי דוגמאות לחוקים המייצגים גישות שונות לאופייה היהודי של מדינת ישראל.

12. שאלת אנסיין

"הצעת חוק שהונחה על שולחן הכנסת מאתגרת את החשיבה על אודות זהותה של המדינה המתקראת יהודית. הצעת החוק של חברי הכנסת עזבי בשארה ואחמד טיבי, מטרתה להכיר בערביי ישראל כמיעוט לאומי ולהקנות לערבים "אוטונומיה תרבותית". החוק המוצע על ידי חברי הכנסת הערבים נועד להשיג עבור הערבים מעמד של קהילה שבניה מיוצגים על סמך שיוכם האתני. התכלית היא להשיג את מלוא הזכויות האזרחיות שהערבים לא השיגו באמצעות העיקרון המקנה של שוויון לכל האזרחים מעצם היותם אזרחים. לא מדובר ברצון לפרק את המדינה אלא באסטרטגיה חלופית לזו שנכשלה מפני שהדמוקרטיה הישראלית בגדה בחלק מאזרחיה, משום שהגדירה את עצמה גם כמדינת לאום יהודית. ההצעה מעידה על כישלונה של המדינה. במשך יותר מ-50 שנה יכולנו ליצור חברה שוויונית, שבה יוגשם החזון שניסח זאב ז'בוטינסקי ב-1931: רוב האוכלוסייה יהיה עברי אולם שיווי זכויותיהם של כל האזרחים הערבים – לא זו בלבד שיובטח אלא גם יוגשם: שתי הלשונויות וכל הדתות תהיינה שוות בזכויותיהן, וכל אומה תקבל זכויות נרחבות של שלטון עצמי תרבותי".

א. הצג את גישת "מדינת היהודים".

הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בטענה של כותב המאמר.

ב. הצג את גישת "מדינת כלל אזרחיה".

הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בטענה של טיבי ובשארה.

13. שאלת אנסיין

זהות מדינית היא מושג מופשט וקשה מאוד להגדרה. אנו משתמשים במונח "זהותה היהודית של מדינת ישראל". נראה כי הדרך הקלה ביותר לעשות זאת היא דרך ספר החוקים. החוקים לכאורה מגדירים את זהותה של המדינה. בשל כך ראו קודמינו, אנשי הציונות הדתית את משימתם העיקרית להכניס לספר החוקים של מדינה אזרחית זהות דתית. אך הצלחתם בסוגיה זו הייתה חלקית בלבד, כלל לא ברור האם יש ערך דתי לביסוס זהות יהודית על חוקי מדינה חילונית.

מכאן נובעת השאלה: האם החקיקה הדתית חיזקה את הזהות היהודית של מדינת ישראל? ובכן ניתן לומר כי במידה רבה התשובה לכך היא "כן", היא גם ביטאה ויצרה הסכמה לאומית. לדעתי, בימינו על החקיקה הדתית לפנות את מקומה לאמנות חברתיות שרק לאחר מכן יעוגנו בחקיקה. רק כך יתקבלו חוקים שהם תולדה של הסכמה המבוססת על ההנחה כי רוב מוחלט של אזרחי מדינת ישראל היהודים מעוניינים ברמה מסוימת של זהות יהודית של המדינה. תהליך שכזה יביא לכך שהמאבק על הזהות יהיה פחות כוחני ויותר דיאלוגי, בשיחה והידברות. התהליך יביא גם שינוי בעולם הרבנות: לא נוכל להסתתר מאחורי החקיקה, ולחשוב כי השגתו של חוק מסוים אכן מחזקת את הזהות היהודית. המציאות כיום היא "שוק חופשי" של דעות ואמונות רבות המתקיימות זו לצד זו. בעידן שכזה נדרשים נושאי דברה של היהדות יותר לשכנע ופחות לכפות ולחוקק. בשעה שנושאי דבריה של היהדות יהיו מופת מוסרי ובעלי בשורה רוחנית, הרי שההסכמה לזהות היהודית של המדינה תלך ותגבר, ועימה גם הזהות האמיתית של כלל ישראל.

- כותב הקטע דוגל בגישה "מדינה יהודית – מדינה דתית לאומית"

הצג את מאפייני הגישה והסבר כיצד גישה זו מתבטאת בדבריו.

14. שאלת אנסיין

"ישראל קמה כדי להבטיח את קיומו, את שלומו, את עתידו ואת שיגשוגו של הלאום היהודי. היא לא קמה עבור 'ישראל' אלא עבור העם היהודי. באשר לערבים ולמיעוטים אחרים בישראל: במישור הפרט – המציאות הקיימת בישראל אינה יהודית ואינה דמוקרטית. יש מרחק גדול מדי בין ההלכה לבין המעשה במה שנוגע לזכויות הפרט של בני המיעוטים. לשיפור מצבם של המיעוטים בישראל ולהבטחת שוויון ההזדמנויות בפועל יש לפעול במידת הצורך אפילו בעזרת העדפה מתקנת. במישור הלאומי-קהילתי – אי אפשר להגדיר את מדינת ישראל כמדינתו של העם היהודי ולהתעלם מקיומו של מיעוט לאומי בתוכה. כשם שהחוקה העתידית צריכה להגדיר את מהותה של המדינה כמדינת הלאום היהודי, עליה להכיר במעמד ובזכויות הנובעות מקיומו של מיעוט לאומי. מדינת ישראל לא תהיה ולא ראוי שתהא רק יהודית ולא דמוקרטית או רק דמוקרטית ולא יהודית. הנוסחה היחידה בעיני לקיומה של מדינת ישראל היא היותה מדינתו של העם היהודי, מדינה יהודית ודמוקרטית, שיש בה שוויון מלא לכל בני המיעוטים עם ההכרה במעמדם כמיעוט."

- הצג את גישת "מדינת היהודים".

הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בטענה של כותב המאמר.

15. שאלת אנסיין

מהי מדינה יהודית? אחד מידידי אמר לי שבעיניו מדינה יהודית היא מדינה שבה מכוניות אינן נוסעות בשבת ושאסור למכור בה אוכל שאינו כשר. הגישה שלי בעניין זה שונה: אני סבור שמדינה יהודית היא מדינה המבטאת ערכים הלקוחים ממקורות היהדות. ערכים אלו שמרו על עם ישראל במשך כל שנות קיומו, והם מהווים כיום את ההצדקה המוסרית לקיום המדינה. לדעתי, המקורות היהודיים לא זכו למעמד הראוי להם בישראל. שופטים אמנם משלבים מדי פעם בפסיקות שלהם ערכים הלקוחים ממקורות אלה כפי שדורש החוק, אך המשפט העברי אינו זוכה למעמד ראוי במערכת החוקים שלנו. למרבה הצער, העיסוק בענייני היהדות נתפס כאינטרס של הדתיים בלבד, ולא כעניין בעל חשיבות לכולנו.

לאחרונה עסקו אמצעי התקשורת בהצעה של שר המשפטים להפוך את המשפט העברי למחייב במדינת ישראל. גם לדעתי החוקים שלנו צריכים לבטא ערכים כמו החשיבות של השבת ושל העזרה לנזקקים, אולם אני מתנגד לניסיון לאסור בחקיקה תנועת מכוניות בשבת או לכפות על האזרחים לתרום מכספם לצדקה. עלינו לתת למורשת ישראל ביטוי משמעותי בחקיקה, אך בתנאי שהדבר לא יפגע בזכויות של אזרחי המדינה, יהודים ושאינם יהודים. אם ננהג כך, נחזק את האופי היהודי של המדינה ואת ההצדקה לקיומה.

(מעובד על פי מאמר מאתר ynet, 2010/2/9)

- הצג את גישת "מדינת התורה".

הסבר כיצד ההתנגדות של כותב המאמר לגישה זו באה לידי ביטוי בקטע.

- הצג את חוק יסודות המשפט.

הסבר כיצד חוק זה בא לידי ביטוי בקטע.

16. שאלת אנסין

תכניות טלוויזיה ישראליות המדמות את המציאות ("תכניות ריאליטי") זוכות לשיעור צפייה גבוה. בשנה האחרונה נדרשו המשתתפים בכמה מהתכניות לאכול בעלי חיים שלפי ההלכה היהודית אסור לאכול.

אני סבור שהטלת משימות כאלו על המשתתפים אינה ראויה במדינה יהודית: ראשית, היא פוגעת באופייה היהודי של המדינה, ושנית, משימות אלה מונעות מאדם שומר מצוות להשתתף בתכניות מסוג זה בניגוד למי שאינו דתי.

אין זה ענייני אם אדם אינו שומר על כשרות המזון שהוא אוכל. עם זאת, מדינת ישראל מתבססת על המורשת היהודית גם אם אינה מחויבת להלכה, ורוב היהודים החיים בה מכבדים את המסורת. לדעתי, מסורת זו היא הבסיס לקיום המדינה, ולכן אני מצפה שערוצי הטלוויזיה הציבוריים יחדלו משידור של אכילת שרצים בפומבי, ולא יפגעו ברגשות הציבור ובאופי היהודי של המדינה.

אמצעי התקשורת אמנם טוענים שזכותם להפיק תכניות בלי להגביל את חופש הביטוי שלהם, אולם לדעתי זכות זו אינה מוחלטת. חופש הביטוי של התקשורת נועד לאפשר לה לסקר את המציאות כפי שהיא, אך ערוצי הטלוויזיה מציגים אותה בצורה מעוותת: הם משדרים אכילה של זוחלים וחרקים, ומעבירים את המסר שערכי היהדות כלל אינם חשובים לרוב הציבור. שידור כזה יוצר מתח מיותר בין דתיים לחילונים, ולכן על ערוצי הטלוויזיה להימנע ממנו.

(מעובד לפי מאמר מאתר Nrg, 2009/4/30)

- הצג את עקרון השוויון.
- הסבר כיצד נפגע המימוש של עיקרון זה לדברי כותב המאמר.
- הצג את גישת "מדינת לאום יהודית-תרבותית".
- הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בטענה של כותב המאמר.

1. בישראל, כמו בכל מדינה דמוקרטית, קיים ויכוח על הגישה הכלכלית-חברתית. יש המעדיפים את הגישה הסוציאל-דמוקרטית ויש המעדיפים את הגישה הליברלית.

הבע את עמדתך בעניין זה. הצג שני נימוקים התומכים בעמדתך, בהתבסס על מושגים מתחום האזרחות.

בכתיבתך הקפד על הרכיבים הבאים:

- טענה – הצג עמדתך באופן ברור.
- הנמקה – הצגת שני נימוקים, בהם אתה מבסס את טענתך על מושגים וידע מלימודי האזרחות ואשר קשורים לטענתך.

2. חלק מהציבור הישראלי טוען כי השימוש במשאל עם אינו מתאים למדינת ישראל. הבע את עמדתך בנדון והצג שני נימוקים התומכים בעמדתך בהתבסס על חומר הלימוד.

בכתיבתך הקפד על הרכיבים הבאים:

- טענה – הצג עמדתך באופן ברור.
- הנמקה – הצגת שני נימוקים, בהם אתה מבסס את טענתך על מושגים וידע מלימודי האזרחות ואשר קשורים לטענתך.

3. בישראל יש ויכוח בעניין גובה התקציב המיועד לקצבאות ילדים. יש התומכים בהגדלת תקציב זה, ואחרים טוענים שיש לצמצם אותו.

הבע את עמדתך בעניין זה. הצג שני נימוקים התומכים בעמדתך, בהתבסס על מושגים מתחום האזרחות.

בכתיבתך הקפד על הרכיבים הבאים:

- טענה – הצג עמדתך באופן ברור.
- הנמקה – הצגת שני נימוקים, בהם אתה מבסס את טענתך על מושגים וידע מלימודי האזרחות ואשר קשורים לטענתך.

4. יש הטוענים כי יש חוק השבות הוא חוק מפלה ויש לשנותו ויש התומכים בהשארת נוסח החוק הקיים בשל התאמתו לאופייה של מדינת ישראל.

הבע את עמדתך בעניין זה. הצג שני נימוקים התומכים בעמדתך, בהתבסס על מושגים מתחום האזרחות.

בכתיבתך הקפד על הרכיבים הבאים:

- טענה – הצג עמדתך באופן ברור.
- הנמקה – הצגת שני נימוקים, בהם אתה מבסס את טענתך על מושגים וידע מלימודי האזרחות ואשר קשורים לטענתך.